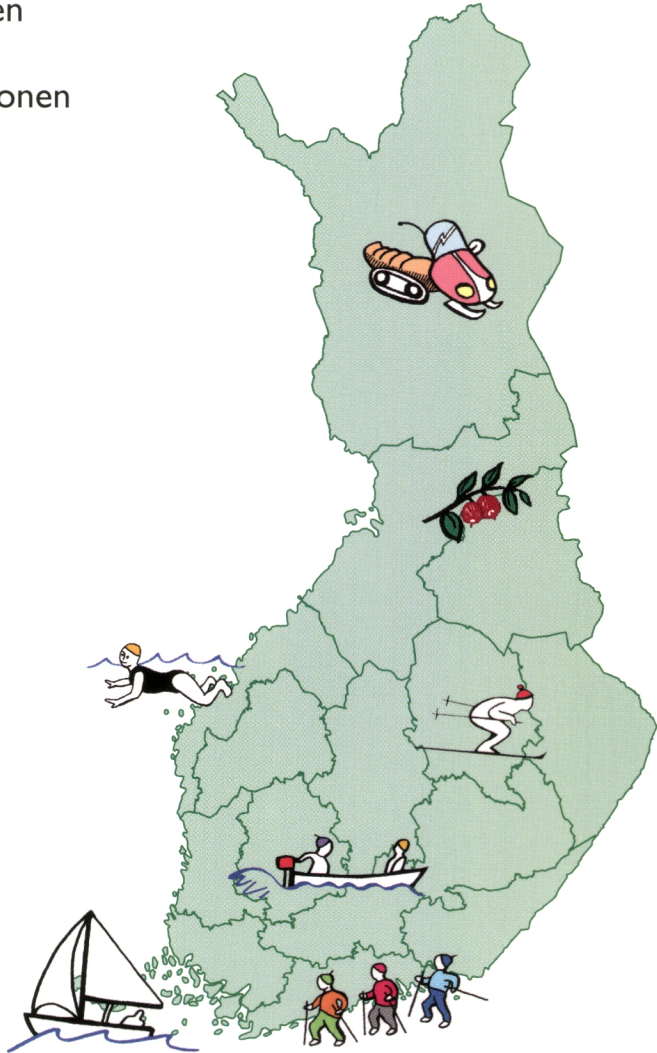

Luonnon virkistyskäyttö maakunnittain

Tuija Sievänen
Eija Pouta
Marjo Neuvonen

VANTAAN TUTKIMUSKESKUS

Luonnon virkistyskäyttö maakunnittain

Tuija Sievänen, Eija Pouta ja Marjo Neuvonen

Sievänen, T., Pouta, E. & Neuvonen, M. 2002. Luonnon virkistyskäyttö maakunnittain. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 885, 29 s. + liitteet. ISBN 951-40-1872-9, ISSN 0358-4283.

Tämä julkaisu pohjautuu maakunnallisiin ulkoilutilastoihin, jotka löytyvät Metsäntutkimuslaitoksen Metinfo Metsätietopalveluista osoitteessa www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi. Tässä tarkastellaan maakunnallisia ulkoilutilastoja ja vertaillaan eri maakuntien asukkaiden ulkoilukäyttäytymistä yhteenvedonmaisesti.

Virkistyskäytön ja luontomatkaillen tavoitteiden määrittäminen maakunnallisissa kehittämissuunnitelmissä sekä muiden luonnon virkistyskäyttöön liittyvien suunnitelmien laadinta ja aiemmin laadittujen ohjelmien ja suunnitelmien päivitys aiheuttavat tietotarpeita, joihin maakunnalliset tilastot luonnon virkistyskäytöstä ja luontomatkaillusta pyrkivät vastaamaan.

Ulkoiluharrastusten suosion vaihteluun eri maakunnissa vaikuttavat sekä kulttuuriset että luonnonmaantieteelliset erot. Eteläsuomalaiset osoittautuivat kaikkein aktiivisimmiksi ulkoilijoiksi. Itä-Suomen asukkaista useammat kalastavat, marjastavat ja sienestävät verrattuna maan muiden osien asukkaisiin. Pohjoissuomalaisista useammat metsästävät kuin muualla asuvista. Pohjois- ja Itä-Suomi ovat ns. 'hiihto-Suomea'. Eteläsuomalaisista useammat taas harrastavat veneilyä kuin pohjoisemmasta asuvista. Ulkoiluun osallistumisen ja ulkoilun useuden suhteen maakuntien väestöt poikkeavat hyvin vähän toisistaan. Lähinnä erottuvat vain eteläsuomalaiset aktiivisina lähiluokkijoina. Uusmaalaiset luontomatkailijat muiden maakuntien asukkaita enemmän. Lappi kerää lähes viidesosan luontomatkailijoista. Lappiin kohdistuvat matkat poikkeavat myös luonteeltaan muiden maakuntien matkoista kestäen kauemmin ja ollen kustannuksiltaan korkeampia. Luontomatkailijoiden pääasiallisen harrastuksen perusteella voidaan erottaa pohjoisen hiihtomaakunnat, eteläsuomalaisen veneilymaakunnat ja Sisä-Suomen kesämökkeilymaakunnat.

Avainsanat: luonnon virkistyskäyttö, ulkoilu, alueellinen näkökulma, maakunta

Julkaisija: Metsäntutkimuslaitos, Vantaan tutkimuskeskus
Hanke 3287; Hyväksynyt päätoimittaja Eeva Korpilahti 17.12.2002

Yhteystiedot: Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos, Helsingin toimipaikka,
Unioninkatu 40 A, 00170 Helsinki; puh. 010 211 2246; tuija.sievanen@metla.fi

Tilaukset: Metsäntutkimuslaitos, kirjasto/julkaisumyynti, PL 18, 01301 Vantaa;
puh. 010 211 2200; kirjasto@metla.fi

Taitto, taulukot ja kuvat: Maija Heino ja Anne Siika; **Kartat:** Aarre Peltola;
Kannen taitto: Sari Elomaa; **Kannen piirroks:** Aino Sievänen

Vammalan Kirjapaino Oy 2003

Sisällysluettelo

Esipuhe	4
I Johdanto	5
1.1 Alueittaiset tietotarpeet	5
1.2 Tutkimuksen tavoitteet	6
2 Maakunnittaisen tarkastelun taustaa.....	8
3 Aineisto ja analyysit	11
4 Tulokset	13
4.1 Ulkoiluun osallistuminen	13
4.2 Ulkoiluharrastuksiin osallistuminen ja harrastuskerrat	13
<i>Metsäluontoon liittyvät harrastukset</i>	<i>13</i>
<i>Lumeen liittyvät harrastukset</i>	<i>16</i>
<i>Vesiin ja rantoihin liittyvät harrastukset</i>	<i>17</i>
4.3 Lähiulkoilu	21
4.4 Luontomatkat	23
<i>Maakunnan väestön luontomatkat</i>	<i>23</i>
<i>Maakuntaan kohdistuvat luontomatkat.....</i>	<i>23</i>
5 Yhteenveto ja keskustelu	27
Kirjallisuus	29
Liite 1. Maakunnallisten ulkoilutilastojen WWW-sivujen sisältö	30
Liite 2. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen käsitteitä	31
Liite 3. Luontomatkojen kohdistuminen maakuntiin	32

Esipuhe

Tässä tutkimusraportissa esitellään Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) –tutkimuksen tuloksia. Valtakunnalliset ulkoilutilastot julkaistiin LVVI-tutkimuksen loppuraportissa ‘Luonnon virkistyskäyttö 2000’ (Sievänen 2001). Tässä julkaisussa tarkastellaan saman valtakunnallisen aineiston pohjalta laadittuja maakunnallisia ulkoilutilastoja yhteenvedonomaaisesti. Ulkoilutilastot maakunnittain löytyvät Metsäntutkimuslaitoksen Metinfo Metsätietopalveluista osoitteessa www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi. Valtakunnallisen kyselyaineiston keruu tehtiin yhteistyössä Tilastokeskuksen kanssa, mistä saatiin edelleen apua maakunnallisten painokertoimien laskennassa. Siitä kiitokset kuuluvat Seppo Laaksoselle ja Vesa Virtaselle. Projektirahoitusta tähän osatutkimukseen on saatu ympäristöministeriöstä.

Tutkimus on tehty osana Metsäntutkimuslaitoksen hanketta ‘Virkistyskäytön kysyntä ja hyödyt’ (3287). Julkaisun viimeistelyssä saamastamme avusta haluamme kiittää useita henkilöitä. Käsikirjoituksen viimeistelyyn saimme arvokasta apua tutkijakollegoilta Heimo Karppiselta, Ville Ovaskaiselta ja Susan Tönnesiltä. Kiitämme maakunnallisten ulkoilutilastojen ulkoasusta vastannutta Simo Sahlaa ja niiden laadinnassa avustanutta Anu Takkua sekä Sanna Mustoa, joka taittoi Metinfo/Monikäyttö/lvvi sivuston. Kiitokset kuuluvat myös tämän julkaisun kuvien ja taulukoiden viimeistelyyn tehneelle Anne Siikalle, karttojen valmistuksen tehneelle Aarre Peltolalle ja taitosta vastanneille Maija Heinolle ja Sari Elomaalle (kansi).

Helsingissä 21.12.2002

Tuija Sievänen, Metsäntutkimuslaitos
Eija Pouta, Helsingin yliopisto
Marjo Neuvonen, Metsäntutkimuslaitos

I Johdanto

I.1 Alueittaiset tietotarpeet

Luonnon virkistyskäyttö käsittää luonnossa liikkumisen ja oleskelun vapaa-aikana virkistystarkoituksessa. Lähes kaikki suomalaiset virkistäytyvät luonnossa vuoden aikana. Luonnon virkistyskäyttöä ja luontomatkailua tukevat virkistysalueet ja -palvelut ovat kansalaisille tärkeitä hyvinvointipalveluja.

Useat julkiset ja jotkut yksityisetkin toimijat suunnittelevat, rakentavat ja ylläpitävät virkistysalueita ja -palveluja. Valtio luo yleisiä edellytyksiä luonnon virkistyskäytölle ja matkailulle. Se tarjoaa myös virkistyspalveluita valtakunnallisesti erityisen vetovoimaisilla alueilla. Kunnat puolestaan luovat ja ylläpitävät edellytyksiä lähivirkistykseen. Joissakin maakunnissa kunnat muodostavat virkistyspalveluja tarjoavia yhteenliittymiä, virkistysalueyhdistyksiä tai -yhtiöitä. Myös maakuntien liitoilla, työvoima- ja elinkeinokeskuksilla, alueellisilla ympäristökeskuksilla ja metsäkeskuksilla on virkistys- ja luontomatkailupalveluiden suunnitteluun ja tarjontaan liittyviä tehtäviä.

Luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämistyöryhmä (Ohjelma luonnon virkistyskäytön... 2002) esitti toimenpideohjelmassaan maakunnallisten luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun tavoitteiden määrittämistä ja maakunnallisten kehittämisohjelmien laadintaa. Maakunnittaiset kehittämisohjelmat suositellaan tehtävän maakuntien liittojen johdolla alueellisten rahoittajatahojen ja elinkeinon edustajien yhteistyönä kaikissa maakunnissa.

Alueellista tietoa luonnon käytöstä virkistykseen tarvitaan virkistysmahdolli-

suuksien suunnittelussa ja luontomatkailun kehittämisessä. Tieto palvelee myös valtakunnan tason suunnittelua pyrittäessä siihen, että alueiden ja palveluiden tarjonta olisi tasapuolista eripuolilla maata korostaen kuitenkin kunkin alueen omia vahvuuksia. Koko maan kattavaa maakunnittaista tietoa luonnon virkistyskäytöstä ei tähän asti ole ollut saatavissa.

Luonnon virkistyskäytön kannalta tärkeä alueellinen toiminta on maankäytön suunnittelu. Maakuntakaavat, joita maakuntien liitot laativat, edistävät virkistysalueiden ja -palvelujen suunnitelmallista järjestämistä ja rakentamista. Maakuntakaavojen avulla mm. muokataan valtakunnalliset alueiden käyttötavoitteet maakuntien oloja vastaaviksi tavoitteiksi. Maakuntakaavat ohjaavat kuntien kaavoitusta. Virkistys- ja matkailualueet ovat olleet keskeisiä suunnittelun teemoja. Alueelliset ympäristökeskukset laativat mm. luontomatkailun kehittämissuunnitelmia ja osallistuvat hankkeiden toteuttamiseen (esimerkiksi vierasvenesatamat). Työ- ja elinkeinokeskukset osallistuvat elinkeinoihin liittyvään suunnitteluun. Kuntien yhteisten virkistysalueverkostojen kehittämiseen tarvitaan alueellista tietoa virkistyskäytöstä. Myös muita alueellisia virkistyspalveluita on kehitetty ja niistä on tiedotettu kuntien yhteistyönä (esim. Hämeen retkeilyreitistö ja Varsinais-Suomen retkeilyreitistö).

Metsähallituksen luonnonvarasuunnitelmien tarkoitus on sovittaa yhteen valtion tavoitteet, eri sidosryhmien tavoitteet ja kansalaisten valtion metsiin kohdistamat toiveet. Luonnonvarasuunnitelmassa tehdään metsien suojelua ja virkistyskäyttöä

koskevia maankäyttöpäätöksiä sekä määritellään metsien käsittelyperiaatteet ja suunnittelualan vuotuinen hakkuumäärä. Suunnitelmiin kirjattujen tavoitteiden toteutumista seurataan noin viiden vuoden välein yhteistyössä sidosryhmien kanssa.

Metsäkeskukset laativat toiminta-alueelleen metsälailla säädetyt alueelliset metsäohjelmat yhteistyössä metsätalouden organisaatioiden ja muiden sidosryhmien kanssa. Alueellinen metsäohjelma kokoaa yhteen alueen metsiin liittyvät tiedot ja kehittämistarpeet, muun muassa metsien kestävän hoidon ja käytön sekä metsätalouden kehittämisen yleiset tavoitteet. Metsäohjelmissa kiinnitetään huomiota myös metsien virkistyskäyttömahdollisuuksiin. Ensimmäiset metsäohjelmat laadittiin vuosina 1997-98 ja ne tarkistettiin vuonna 2000.

Virkistyskäytön ja luontomatkailun tavoitteiden määrittäminen maakunnallisissa kehittämissuunnitelmissa sekä muiden luonnon virkistyskäyttöön liittyvien suunnitelmien laadinta ja aiemmin laadittujen ohjelmien ja suunnitelmien päivitys aiheuttavat tietotarpeita, joihin maakunnalliset ulkoilutilastot luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kysynnästä pyrkivät vastaamaan.

1.2 Tutkimuksen tavoitteet

Luonnon virkistyskäytön valtakunnallinen inventointi (LVVI) -tutkimus (Sievänen 2001a) tuotti koko maan kattavat tilastot luonnon virkistyskäytöstä. Koko maata koskevissa ulkoilutilastoissa virkistyskäytön alueellisia eroja kuvattiin suuralueittain (Uusimaa, muu Etelä-Suomi, Itä-Suomi, Väli-Suomi ja Pohjois-Suomi) (Kunnat ja...1999). Usein kuitenkin virkistyskäyttöön liittyvät tietotarpeet kohdistuvat suppeammalle alueelle. Suuralueittainen tieto luonnon virkistyskäytöstä ei riitä, kun luonnonvarojen käyttöä ja elinkeinotoi-

mintaa suunnitellaan maakunnan tasolla. Tähän asti ei ole ollut kaikki maakunnat kattavaa tietoa, joka mahdollistaisi myös maakuntien välisen vertailun. Myös yksittäistä maakuntaa koskeva tieto luonnon virkistyskäytöstä on hyvin hajanaista. Tämän tutkimuksen rinnalla Metsäntutkimuslaitoksen internetsivuilla (www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi) julkaistavien maakunnallisten ulkoilutilastojen toivotaan palvelevan näitä tietotarpeita.

Maakunnalliset ulkoilutilastot (tilastojen rakenne esitetään liitteessä 1) sisältävät soveltuvien osien valtakunnallisia ulkoilutilastoja vastaavat tiedot. Niissä luonnon virkistyskäytöstä esitetään yleiskuva maakunnittain. Maakunnittaiset ulkoilutilastot kertovat maakunnan väestön ulkoiluun ja eri ulkoiluharrastuksiin osallistumisesta ja harrastuskertojen määristä keskimäärin. Osa ulkoilutilastoista kohdistuu lähiulkoilukertoihin ja niiden jakautumiseen erityyppisille kohdealueille. Luontomatkoja kuvataan kahdesta näkökulmasta. Ensiksi maakuntatilastoissa on tietoa kunkin maakunnan väestön tekemistä luontomatkoista. Toiseksi kuvataan muiden suomalaisten tekemiä luontomatkoja, jotka kohdistuvat tarkasteltavaan maakuntaan. Tilastoissa käytettävät taustamuuttujat ovat sukupuoli, ikä, koulutusaste, asuinkunnan kuntakoko ja kuntamuoto.

Tämä julkaisu pohjautuu maakunnittaisiin luonnon virkistyskäyttötilastoihin. Varsinaisia tilastoja ei kuitenkaan esitetä tässä julkaisussa, vaan ne ovat käytettävissä internetin kautta Metsäntutkimuslaitoksen Metinfo-tietokannasta (www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi). Tämän tutkimuksen tavoitteena on vertailla maakuntien väestöjen osallistumista erilaisiin ulkoiluharrastuksiin, virkistäytymistä lähiluonnossa ja luontomatkojen tekemistä. Ulkoilutilastojen suuresta tietomassasta on

valittu vain joitakin mielenkiintoisimpia aiheita vertailuun. Tehty vertailu auttane ulkoilutilastojen lukijoita suhteuttamaan yksittäistä maakuntaa koskevia tietoja sekä valtakunnallisiin ulkoilutilastoihin että muiden maakuntien ulkoilutilastoihin. Tässä tutkimuksessa kuvataan havaittuja maakuntien keskinäisiä yhteneväisyyksiä ja eroja. Erojen syiden analysointi jää tehtäväksi jatkotutkimuksissa. Tämä maakunnallisten ulkoilutilastojen yhteenvedonomainen tarkastelu nojautuu kuviin ja karttoihin.

Vaikka käytetty LVVI-aineisto on varsin laaja, noin 10 650 havaintoa ulkoiluharrastuksiin osallistumisesta ja noin 5 540 havaintoa lähiulkoilusta ja luontomatkoista (luku 2), aineiston riittävyys on silti ongelma maakuntatason tilastoissa. Joitakin maakuntia on jouduttu yhdistämään (kuva 1). Näin käytetty aluejako vastaa työvoima- ja elinkeinokeskusten käyttämää aluejakoa. Maakuntien yhdistämisestä huolimatta havaintojen määrä ei ole kaikkien taulukoiden ja alueiden osalta riittävä taustamuuttujakohtaiseen tarkasteluun.

Tämä tutkimus kuvaa maakunnittaista luonnon virkistyskäytön kysyntää. Virkistyskäytön kysyntä viittaa väestön tarpeeseen ulkoilla ja muuten virkistäytyä luonnossa. Kysyntää mitataan aikaisemman ulkoilukäyttötymisen perusteella. Kysyntää kuvataan monilla mittareilla, joista tärkein on ulkoiluun osallistumisosuus. Osallistumisosuus kuvaa sitä, kuinka suuri osuus väestössä ulkoilee määrättyä ajanjaksona (yleisesti vuoden aikana). Ulkoiluharrastuksen osallistumisosuus tarkoittaa vastaavasti sitä, kuinka moni harrastaa kyseistä ulkoiluharrastusta määrättyä aikana. Toinen ulkoilukysyntää kuvaava tunnus on ulkoilun useus eli kuinka usein ulkoillaan tai kuinka monta kertaa käydään luonnossa virkistätymistarkoituksessa. Useutta

kuvataan ulkoilukertojen tai harrastuskertojen lukumäärällä. Virkistyskäytön kysynnän tutkimuksesta ja mittaamisesta on raportoitu laajemmin Luonnon virkistyskäyttö 2000 -raportissa (Sievänen 2001a) ja Metsien eri käyttömuotojen yhteensovittaminen ja arvottaminen -raportissa (Sievänen 2001b).

Tutkimuksessa käytettävistä käsitteistä tärkeimpiä, ulkoilun tai ulkoiluharrastuksen osallistumisosuuden ja harrastuskerran lisäksi, ovat lähivirkistys, luontomatka sekä ulkoiluharrastuksia kuvaavat käsitteet kuten vapaa-ajan metsänhoito tai asuntovaunuilu. Käsitteistä ja niiden mittaamisesta löytyy tarkentavaa tietoa Metinfon ulkoilutilastojen sivuilta. Tämän julkaisun tärkeimmistä käsitteistä on koottu taulukko liitteeseen 2.

Kuva 1. Tutkimuksessa käytetty aluejako.

2 Maakunnittaisen tarkastelun taustaa

Ulkoilukäyttäytymisen vaihtelua alueellisenä ilmiönä on tutkittu erittäin vähän Suomessa. Teoreettisesti ja aikaisemman tutkimuksen perusteella on odotettavissa useita alueellisia eroja selittäviä tekijöitä tai tekijäryhmiä. Yleensä väestön tai tarkasteltavan ulkoilijajoukon sosioekonomiset ominaisuudet (mm. ikä, koulutus, vapaa-ajan määrä) ovat eroja selittäviä tekijöitä (esim. Clawson ja Knetch 1966, Knudson 1984). Myös sosiaalinen ja kulttuurinen ympäristö, sosiaaliset ryhmät ja yhteisö vaikuttavat käyttäytymisvalintoihin (Knudson 1984). Kolmantena vaikuttavana tekijänä pidetään olemassa olevien virkistysmahdollisuuksien ominaisuuksia, virkistystarjontaa, joka voimakkaasti ohjaa ulkoilukäyttäytymistä. Kahden jälkimmäisen tekijäryhmän ominaisuuksien tarkastelu on erityisen kiintoisaa juuri alueellisesta näkökulmasta.

Suomi on jaettu 22 maakuntaan, joilla on sekä hallinnollisina, kulttuurisina että talousalueina historiallisia perinteitä. Maakuntaan liittyy myös asukkaidensa aluetietoisuus, alueellinen identiteetti (Paasi 1984a). Se perustuu asukkaiden historialliseen yhteenkuuluvuuden tunteeseen. Usein ihmisten maakuntaidentiteetti on kuitenkin yleisemmin 'savolaisuutta', 'hämmäläisyyttä', 'pohjalaisuutta', 'karjalaisuutta', 'lappilaisuutta' tai muita alueellisia identiteettejä (Häkli 1995). Nykyisen aluejärjestelmän henkisenä tukena toimii alueellinen joukkotiedotus, jota vahvimmin edustavat maakuntalehdet. Alueellisen identiteetin merkitystä korostetaan erityisesti matkailuelinkeinon kehittämisessä (Paasi 1984b).

Kulttuurisesti Suomen katsotaan usein jakautuvan läntiseen ja itäiseen osaan. Läntisen kulttuurin alueeseen kuuluu Länsi- ja Etelä-Suomi ja itäiseen kulttuuriin Itä- ja Pohjois-Suomi, ennen kaikkea savolaisalueet. Myös karjalaisen kulttuurin alue on historiallisesti osa Suomea, mutta sen keskeisimmät vaikutusalueet eivät kuulu nykyisen Suomen alueelle (Sarmela 1994). Sarmelan historiallisen (1800-luku) analyysin mukaan läntisen kulttuurin Suomea kuvasivat peltoviljely, luokkayhteiskunta ja ryhmäkylät. Vastaavasti itäsuomalaisen kulttuurin kulmakiviä olivat kaskiviljely, sukuyhteiskunta sekä haja-asutusluonteinen mäki- ja vaara-asutus. Vapaa-ajan vieton kulttuurisissa perinteissä (mm. keinuperinteet, kylätanssit, leikit ja pelit) oli myös alueellisia eroja. On luonnollista, että näillä historiallisilla juurilla on ollut vaikutusta myös ulkoilun ja luonnossa virkistäytymisen tapojen ja tottumusten kehittymiseen. Kulttuurisidonnaiset tavat näkyvät maakuntien välisinä eroina tänäkin päivänä.

Luonnonmaantieteelliset erot ovat myös varsin huomattavia maan eri osissa. Metsäisen luonnon osuus maa-alasta vaihtelee etelärannikon 64 prosentista Lapin 98 prosenttiin, kun koko maan osuus on 86 %. Pohjoisimmassa Lapissa vähäpuustoisia tunturi- ja suo-alueita on lähes puolet pinta-alasta. Maatalousmaan osuus maa-alasta vaihtelee Varsinais-Suomen 30 prosentista Lapin yhteen prosenttiin. Sisävesien kattama osuus maan kokonaispinta-alasta vaihtelee myös melkoisesti. Järvi-Suomessa sisävesiä on yleisesti noin viidennes kokonaispinta-alasta, Etelä-Savossa jopa

25 %, kun Varsinais-Suomessa osuus on vain 2 %. Rannikkomaakunnissa meri-alueet ja saaristo ovat luonnollisesti keskeisiä virkistyskäytön kannalta. (Metsätilastollinen vuosikirja 2002, Ympäristötilasto 2001).

Luonnonolosuhteista ilmasto on myös merkittävä ulkoilutottumuksiin vaikuttava tekijä. Talvikauden pituus ja ennen kaikkea lumiolosuhteet vaikuttavat talvilajien harrastamisen edellytyksiin. Lumipeiteajan pituudet vaihtelevat suuresti pohjoisen ja eteläisen Suomen välillä. Etelärannikolla (Helsinki) pysyvän lumipeiteajan keskimääräinen pituus on ollut 95 vrk. Vastaavasti pysyvän lumipeiteajan keskimääräinen pituus on Keski-Suomessa (Jyväskylä) 160 vrk ja Lapissa (Sodankylä) 210 vrk. Talvi kestää Lapissa 7 kk ja etelän rannikkoseuduilla vain 4 kk. Auringon-

paistetuntien jakautuminen ei ole aivan yhtä epätasainen. Etelä-Suomessa vuosittain saadaan auringonpaistetta noin 1 700 tuntia, keskeisessä Suomessa noin 1 600 tuntia ja Pohjois-Suomessa noin 1 500 tuntia. Lapissa valoisuus vaihtelee erityisen suuresti. Kaamosaikana joulukuussa auringonpaistetta saadaan vain keskimäärin yksi tunti, mutta kesä-heinäkuussa aurinko saattaa paistaa 24 tuntia vuorokaudessa. Etelä-Suomessa erot eivät ole aivan näin jyrkkiä, vaikka valoisuus vaihteleeekin suuresti (Ilmastotilastot 2002).

Väestön määrässä on huomattavia eroja. Etelä-Suomen maakunnat ovat väestörikaampia kuin Pohjois- ja Itä-Suomen maakunnat (taulukko 1). Myös väestöraenteessa on maakuntien välillä jonkin verran eroja. Ikäjakaumaltaan maakunnat eivät suuresti poikkea toisistaan. Keski-

Taulukko 1. Maakuntien väestömäärät vuonna 2000 (Suomen tilastollinen vuosikirja 2001).

Maakunta	Asukasmäärä, 1 000 henkeä	Työttömyysaste, %	Taajama- aste, %
Uusimaa (+ Itä-Uusimaa)	1 304	6	94
Varsinais-Suomi	447	8	82
Satakunta	238	11	81
Häme (Kanta + Päijät)	362	10	83
Pirkanmaa	447	10	85
Kaakkois-Suomi (Kymenlaakso + Etelä- Karjala)	327	11	84
Etelä-Savo	167	14	67
Pohjois-Savo	252	12	73
Pohjois-Karjala	171	15	68
Keski-Suomi	263	12	75
Etelä-Pohjanmaa	195	10	69
Pohjanmaa (Pohjanmaa + Keski-Pohjanmaa)	244	10	80
Pohjois-Pohjanmaa	365	12	81
Kainuu	90	19	68
Lappi	192	18	74

määrin lasten osuus väestöstä on 17 %, työkäisten osuus 66 % ja eläkeikäisten osuus 17 %. Poikkeuksen tekevät Uusimaa ja Pohjois-Pohjanmaa, joista Uudellamaalla työkäisten osuus nousee 70 prosenttiin ja eläkeläisten osuus on vain 11 %. Pohjois-Pohjanmaalla lasten osuus on korkein eli 22 % ja eläkeläisten osuus 13 %. Työttömyysaste vaihtelee 6 ja 19 prosentin välillä. Pohjois- ja Itä-Suomessa on työkäisten joukossa eniten työttömiä (taulukko 1). Väestön koulutusaste on melko tasainen. Uudenmaan, Pirkanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan väestöissä on tutkinnon suorittaneiden osuus noin 60 %, kun se muualla on hieman alle 60 prosenttia. Väestön kaupungistumista kuvaa taajama-aste, joka on korkein Etelä-Suomessa, Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla (yli 80 %) ja alhaisin Itä-Suomessa (alle 70%) (taulukko 1, Suomen tilastollinen vuosikirja 2001).

Luonnon virkistyskäytön edellytyksiin kuuluu myös virkistysalueiden ja -palvelujen saatavuus. Niiden määrästä ei kuitenkaan vielä ole koko maan kattavia tilastoja, joskin tiedonkeruu on käynnissä (Hänninen 2001). Ulkoilureittejä on tilastoitu (vuonna 2002) noin 5 200 kappaletta, joista noin 2 000 on Länsi-Suomessa, noin 1 000 Etelä-Suomessa, noin 1 000 Itä-Suomessa ja noin 1 000 kappaletta Pohjois-Suomessa (suuraluejako). Virkistysalueita on tilastoitu 684, joista 252 on Etelä-Suomessa, 240 Länsi-Suomessa ja loput Itä- ja Pohjois-Suomessa. Pohjois-Suomessa on pinta-alaltaan suurimmat alueet (Suomalaisen liikunnan tietopankki, LUOVI-tietojärjestelmä 2002). Kesämökkit

tarjoavat nykyisin erittäin tärkeän vapaa-ajanvieton ympäristön, ja ne ovat tärkeä luonnossa virkistäytymistä tukeva voimavara. Noin puolella suomalaisista on säännöllinen mahdollisuus käyttää vapaa-ajan asuntoa (Sievänen 2001a), joita on kaikkiaan noin 450 000. Kaksi kolmasosaa mökeistä sijaitsee omistajan kotimaakunnassa (Kesämökkit 2002). Taulukossa 2 on esitetty kesämökkien jakautuminen eri maakuntiin (Suomen tilastollinen vuosikirja 2001).

Taulukko 2. Kesämökkien määrä maakunnittain vuonna 2000.

Maakunta	Kesämökkien määrä
Koko maa	450 569
Uusimaa	39 586
Varsinais-Suomi	45 519
Satakunta	18 880
Häme	40 099
Pirkanmaa	43 242
Kaakkois-Suomi	37 501
Etelä-Savo	42 303
Pohjois-Savo	27 728
Pohjois-Karjala	22 214
Keski-Suomi	31 371
Etelä-Pohjanmaa	12 214
Pohjanmaa	21 917
Pohjois-Pohjanmaa	26 059
Kainuu	12 333
Lappi	24 204

3 Aineisto ja analyysit

Luonnon virkistyskäyttöä ja sen kysyntää tutkittiin valtakunnallisella väestökyselyllä. Tutkimus kohdistui koko Suomen 15-74-vuotiaaseen väestöön. Tiedonkeruu toteutettiin kahden vuoden aikana siten, että haastatteluja tehtiin joka toinen kuukausi. Tilastokeskuksen haastattelu- ja tutkimuspalvelut-yksikkö keräsi aineiston *hajaautetun CATI* (Computer Assisted Telephone Interview) *organisaation* välityksellä elokuun 1998 (ensimmäinen haastattelukuukausi) ja toukokuun 2000 (viimeinen haastattelukuukausi) välisenä aikana. Kokonaisotokseksi kertyi 12 649 henkilöä (Virtanen ym. 2001).

Tiedonkeruu toteutettiin kahdessa eri vaiheessa: 1) puhelinhaastatteluna ja 2) haastattelutietoja täydentävänä postikyselyynä. Haastattelututkimuksen tiedot saatiin 10 651 vastaajalta eli 84 prosentilta otokseen poimituista. Haastattelutietoja täydentävään, noin kuukauden kuluttua haastattelusta lähetettyyn postikyselyyn vastasi kaksi kolmesta (65 %) eli 5 535 henkilöä. Tutkimuksen aineiston todettiin vastaavan varsin hyvin perusjoukkoa eli 15-74-vuotiasta suomalaista väestöä (Virtanen ym. 2001).

Puhelinhaastatteluissa selvitettiin ulkoiluharrastuksiin osallistumista ja ulkoilukertoja viimeisen 12 kuukauden aikana. Viimeisestä ulkoilukerrasta kysyttiin mm. sen ajankohtaa, harrastusmuotoa ja ulkoilukerran kestoja. Postikyselyssä selvitettiin viimeisen lähiulkoilukerran ja viimeisen luontomatkan (liite 2) tiedot, joihin lähi-virkistystä ja luontomatkoja koskevat tulokset pohjautuvat. Sekä puhelinhaastattelussa että postikyselyssä oli mukana lisäksi kysymyksiä vastaajan sosioekonomisesta taustasta. Otannasta, aineiston keräämi-

sestä ja vastaajista on kerrottu tarkemmin valtakunnallisessa raportissa (Sievänen 2001a).

Maakuntatilastojen lähtökohtana on Suomen alueellinen jako työvoima- ja elinkeinokeskuksiin. Taulukossa 3 on esitetty vastaajien määrä maakunnittain sekä puhelinhaastattelu- että postikyselyaineistossa.

Tunnuslukujen kuten prosenttiosuuksien, keskiarvojen ja mediaanien laskemisessa on käytetty apuna painokertoimia. Painokertoimien avulla tuloksia korjataan niin, että havaintojoukko vastaa mahdollisimman hyvin maakunnan väestöä. Painokertoimien vaikutus tuloksiin vaihtelee maakunnittain, mutta vaikutus on tyypillisesti suurempi niissä maakunnissa, joista saatu havaintojen määrä on pieni (suurempi satunnainen vaihtelu). Keskimäärin painokertoimien vaikutus on ollut korkeintaan muutaman prosenttiyksikön luokkaa. Tilastokeskus tuotti maakuntiin sovitettua painokertoimet. Puhelinhaastatteluaineiston painokertoimien laskemiseen on käytetty otoksen ikä- ja sukupuolijakaumaa sekä suuraluetta ja kausitekijää. Kausitekijä on muuttuja, jolla on kuvattu tiedonkeruun ajankohtaa. Postikyselyyn vastaamista on mallitettu logistisella regressioanalyysillä. Mallin avulla on saatu todennäköisyysarvio vastaamishalukkuudelle. Tämän arvion ja alkuperäisten väkilukutietojen avulla on määriteltävä painokertoimet myös postikyselyaineistolle. Maakuntakohtaisissa painokertoimissa on käytetty tiedonkeruun loppuvaiheen 31.12.1999 väestötietoja.

Joidenkin tunnuslukujen laskemisessa on käytetty apuna tietoja viimeisimmästä lähiulkoilukerrasta tai luontomatkastasta (Sievänen 2001a, liite 2). Viimeisimmän lähiulkoilukerran tietojen mukaan alle vuo-

Taulukko 3. Vastaajien lukumäärät puhelinhaastattelu- ja postikyselyaineistossa työvoima- ja elinkeinokeskuksittain.

Elinkeinoakeskus	Maakunnat	Vastaajien lukumäärä	
		puhelinhaastattelu	postikysely
Uusimaa	Uusimaa ja Itä-Uusimaa	2625	1330
Varsinais-Suomi	Varsinais-Suomi *	898	480
Satakunta	Satakunta	510	239
Häme	Kanta-Häme ja Päijät-Häme	761	380
Pirkanmaa	Pirkanmaa	917	526
Kaakkois-Suomi	Kymenlaakso ja Etelä-Karjala	704	358
Etelä-Savo	Etelä-Savo	390	226
Pohjois-Savo	Pohjois-Savo	560	301
Pohjois-Karjala	Pohjois-Karjala	370	199
Keski-Suomi	Keski-Suomi	577	312
Etelä-Pohjanmaa	Etelä-Pohjanmaa	415	192
Pohjanmaa	Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa	467	202
Pohjois-Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaa	764	340
Kainuu	Kainuu	203	114
Lappi	Lappi	413	186

* Ahvenanmaata koskevia tietoja ei ole esitetty liian pienen vastaajamäärän vuoksi.

rokauden kestävät ulkoilukerrat on jaettu kohdealueen omistajan mukaan kunnan alueilla, valtion alueilla tai yksityismailla tapahtuneiksi ulkoilukerroiksi. Tässä yhteydessä on kuitenkin muistettava, että vastaajan viimeiseen ulkoilukertaan liittyvät ominaisuudet eivät välttämättä kuvaa hänen tyypillisintä ulkoilukertaansa, mutta maakunnan vastaajien viimeisimpien ulkoilukertojen ominaisuudet luonnehtivat tyypillisen ulkoilukerran ominaisuuksia.

Eri maakuntien väestöille tyypillisten lähiulkoilukertojen ja luontomatkojen välisiä eroja on tarkasteltu yksisuuntaisella varianssianalyysillä. Varianssianalyysin yhteydessä maakuntien välisiä eroja on vertailtu vielä pareittain (*multiple comparison*) *Bonferron*-testin avulla. Koska osa muuttujista ei täyttänyt normaalisuusoletusta riittävän hyvin, vertailtiin maakuntien eroja

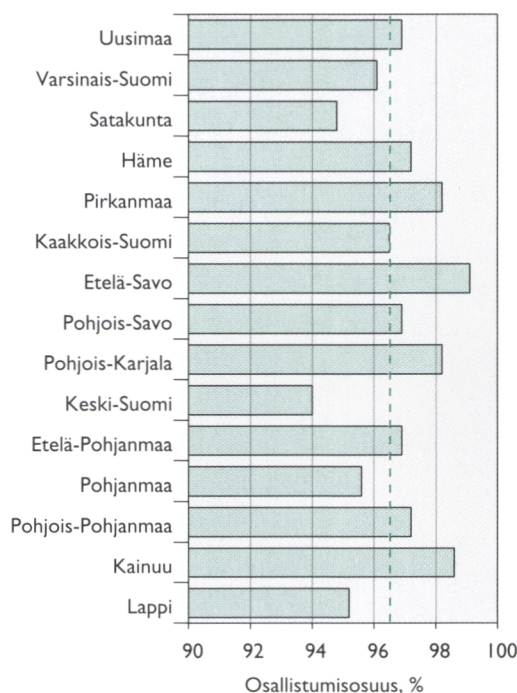
myös *Kruskal-Wallis*in epäparametrisella varianssianalyysillä. Tulokset eivät poikenneet olennaisesti yksisuuntaisen varianssianalyysin tuloksista. Harrastuksiin osallistumista eri maakunnissa on vertailtu luottamusvälien avulla. Luottamusvälien (95 %) laskemiseen on tarvittaessa käytetty *Bonferron*-korjausta. Varianssianalyysit on tehty ja keskivirheet estimoitu aineistosta, jota ei ole painotettu. Painottamisen avulla on korjattu ulkoiluun ja harrastamiseen liittyviä tunnuslukuja, mutta testien avulla suoritettavaan maakuntien vertailuun tietojen painottamista ei ole käytetty¹. Monista maakunnista havaintojen määrä on niukka. Maakuntien vertailussa käytetty testi on varsin konservatiivinen, joten tehdyt johtopäätökset ovat varovaisia. Tuloksissa kuvatut erot ovat aina tilastollisesti merkitseviä ($p \leq 0,05$) ellei muuta mainita.

¹ Maakuntia vertailevissa testeissä kokeiltiin myös painokerrointa, joka oli suhteutettu maakunnan painokerrotoimien keskiarvoon. Näin saadut testien tulokset olivat lähes täysin samanlaisia kuin tässä raportissa esitetyt.

4 Tulokset

4.1 Ulkoiluun osallistuminen

Ulkoiluun osallistuminen oli yleisintä Etelä-Savossa, missä 99 % väestöstä ulkoili vähintään kerran vuoden aikana (osallistumista mitattiin kyselyä edeltäneen 12 kuukauden ajalta) (kuva 2). Etelä-Savon lisäksi merkitsevästi maakuntien keskiarvon yläpuolella olivat Pirkanmaa, Pohjois-Karjala ja Kainuu. Keski-Suomen osallistumisosuus oli alhaisin, 94 %. Merkitsevästi maakuntien keskiarvon alapuolella oli Keski-Suomen lisäksi Satakunta. Ulkoilu tapahtui suurimmassa osassa maakuntia kolmen vuorokauden välein (mediaani). Lapissa ulkoiltiin useimmin, joka toi-

Kuva 2. Ulkoiluun osallistuminen maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 96,5 % (katkoviiva).

nen päivä ja Satakunnassa puolestaan harvimminkin, joka neljäs päivä.

4.2 Ulkoiluharrastuksiin osallistuminen ja harrastuskerrat

Tässä luvussa tarkastellaan vain sellaisia ulkoiluharrastuksia, joihin osallistumisessa ja joiden harrastamisuseudessa on havaittavissa maakuntien väestöjen välisiä eroja. Monet tavalliset ulkoiluharrastukset kuten kuntokävely, patikointi, koiran ulkoiluttaminen, onginta ja soutelu on jätetty tarkastelun ulkopuolelle, koska eri maakuntien asukkaiden osallistumisessa ja harrastamisuseudessa ei juuri ilmennyt eroja. Ulkoiluharrastukset ryhmiteltiin metsä-, vesi- ja talviharrastuksiin.

Metsäluontoon liittyvät harrastukset

Marjastuksen harrastus oli vahvaa Itä-Suomessa ja Pohjois-Suomessa, missä noin kaksi kolmesta aikuisesta marjasti vuoden aikana (kuva 3). Uudenmaan ja muun Etelä-Suomen asukkaiden (Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme, Pirkanmaa ja Kaakkois-Suomi) marjastuksen osallistumisosuus oli pienempi² kuin Etelä-Savon, Pohjois-Karjalan, Pohjois-Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin asukkaiden. Kuitenkin Etelä-Suomessakin lähes joka toinen kävi marjastamassa vuosittain. Marjastuskertojen keskiarvot marjastajaa kohden vaihtelivat 6 ja 13 kerran välillä siten, että vähiten kertoja oli Etelä-Suomen marjastajilla ja eniten Lapin ja Kainuun marjastajilla. Marjastuskertoja harrastajaa koh-

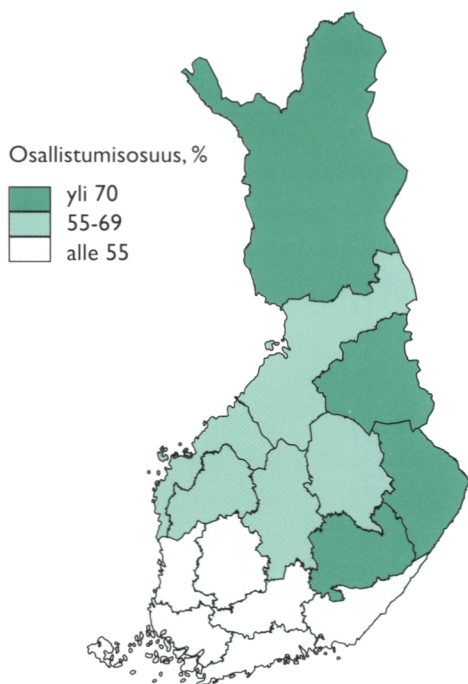
² Ero tilastollisesti merkitsevä ($p \leq 0,05$); kaikki jäljempänä raportoidut erot ovat tilastollisesti merkitseviä ($p \leq 0,05$) ellei erikseen toisin mainita.

den oli enemmän Pohjois-Pohjanmaalla, Kainuussa ja Lapissa verrattuna muihin maakuntiin. Etelä-Savon ja Pohjois-Karjalan marjastajien harrastuskertojen määrät olivat suuremmat kuin Uudenmaan, Varsinais-Suomen, Satakunnan, Pirkanmaan ja Hämeen maakuntien marjastajien harrastuskertojen määrät.

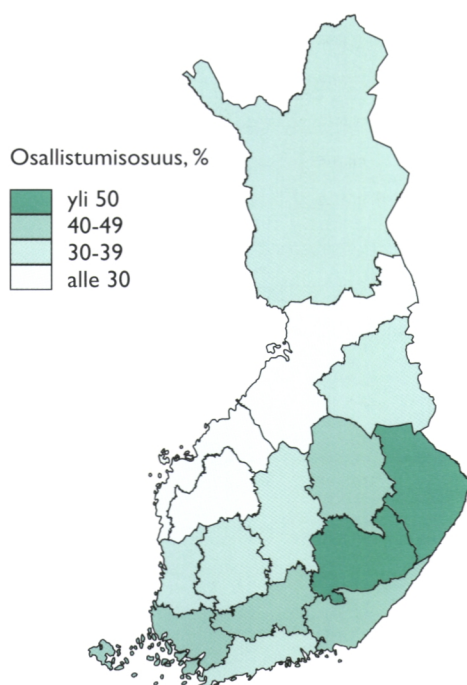
Sienestyksen suosio oli kaikkialla jonkin verran marjastusta heikompi, mutta sen suosio oli vahva etenkin Itä-Suomessa. Etelä-Savossa ja Pohjois-Karjalassa joka toinen sienesti vuoden aikana (kuva 4). Harrastamisen suosiossa oli kuitenkin selviä eroja: Etelä-Savossa osallistumisosuus oli 56 % ja Pohjanmaalla 21 %. Pohjanmaalla, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjois-

Pohjanmaalla oli pienempi osallistumisosuus kuin Itä-Suomessa (Kaakkois-Suomi, Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala ja Keski-Suomi) samoin kuin osassa Etelä-Suomea (Uusimaa, Varsinais-Suomi ja Häme). Sienestyskertojen keskiarvot harrastajaa kohden vaihtelivat varsin vähän maakunnittain (Pohjanmaalla 5 ja Pohjois-Karjalassa 8).

Metsästyksen osallistumisessa oli maakuntien välillä huomattavia eroja. Metsästysharrastus oli koko maassa yleisempää maalaiskunnissa kuin kaupunkikunnissa asuvien keskuudessa. Sama heijastui myös maakuntien välillä esimerkiksi linnustuksen suhteen siten, että Itä- ja Pohjois-Suomen maakunnissa oli linnus-

Kuva 3. Marjastus-Suomi. Marjastuksen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 55,5 %. Osallistumisosuus kertoo kuinka suuri prosentiosuus väestöstä on marjastanut vähintään kerran kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana.

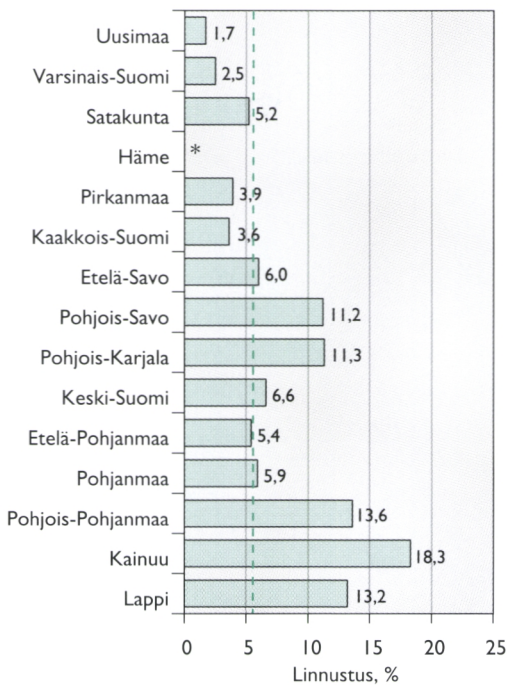
Kuva 4. Sienestys-Suomi. Sienestyksen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 38,2 %.

tusharrastus tavallisinta. Osallistuminen Itä- ja Pohjois-Suomessa oli monikertaista verrattuna Etelä-Suomeen. Lapin, Kainuun, Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakuntien asukkaiden osallistumisosuudet linnustukseen olivat korkeampia verrattuna Kaakkois-Suomen, Uudenmaan, Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan maakuntien osuuksiin. Linnustuskertojen keskiarvot vaihtelivat 6 (Kaakkois-Suomi) ja 16 (Keski-Suomi) välillä (kuva 5).

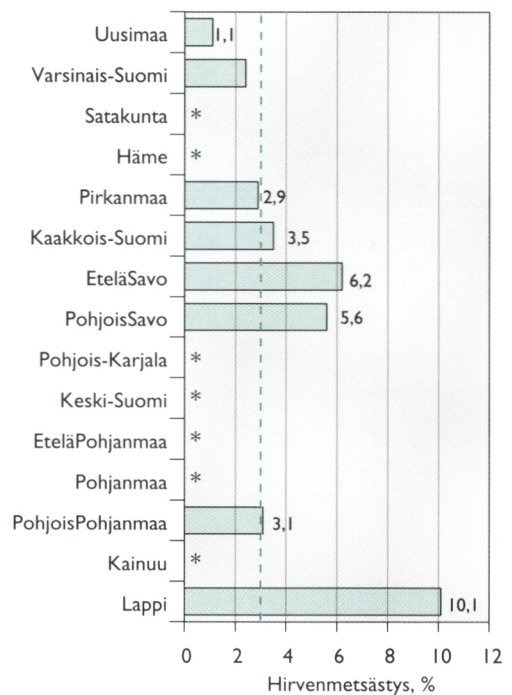
Hirvenmetsästyksen suosio jakautui samaan tapaan kuin linnustusharrastuksenkin (kuva 6). Pohjois- ja Itä-Suomen väestössä oli suhteellisesti eniten harrastajia ja Etelä-Suomessa vähiten. Hirvenmetsästys

oli suosituinta Lapissa, missä joka kymmenes tai käytännössä miehistä yksi viidestä oli mukana hirviseurueessa. Lapin maakunnan asukkaiden osallistuminen oli korkeampaa kuin Etelä-Suomen maakuntien (Uusimaa, Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa) asukkaiden. Hirvenmetsästyspäivien keskiarvot vaihtelivat 6 (Kaakkois-Suomi) ja 16 (Pirkanmaa) välillä.

Vapaa-ajan metsänhoitoon osallistuneiden osuus vaihteli Uudenmaan väestön 7 prosentista Etelä-Savon 17 prosenttiin (kuva 7). Vapaa-ajan metsänhoitotöiden suosio oli korkeampaa yleensäkin Itä-Suomessa kuin muualla, mutta erot olivat kuitenkin melko vähäisiä. Ainoastaan eteläsavolaisista selvästi useampi teki vapaa-

Kuva 5. Linnustamisen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 5,5 % (katkoviiva). *Aineistossa oli liian vähän havaintoja osallistujista (n<20).

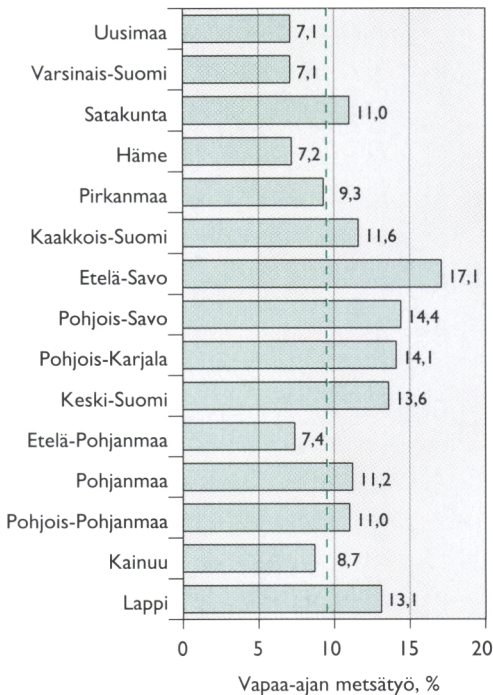

Kuva 6. Hirvenmetsästyksen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 3 % (katkoviiva). *Aineistossa oli liian vähän havaintoja osallistujista (n<20).

ajan metsähoitotöitä kuin Uudenmaan ja Varsinais-Suomen asukkaista. Eri maakunnissa asuvien harrastuskertojen keskiarvoilla oli vähän eroja. Harrastuskertojen vaihteluväli oli 6 ja 10 kertaa vuodessa harrastajaa kohden.

Lumeen liittyvät harrastukset

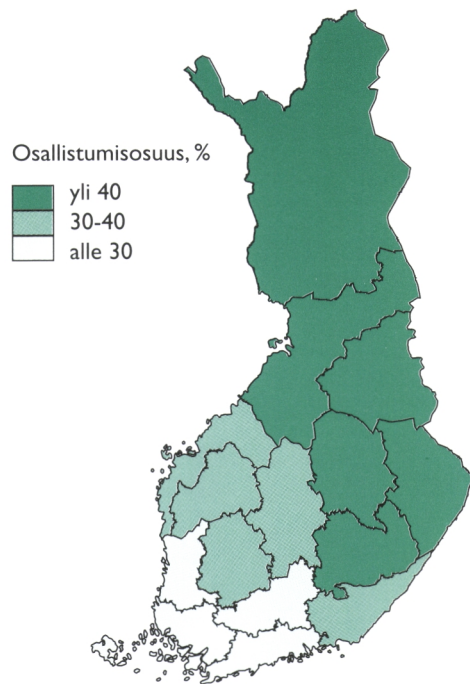
Kuvassa 8 on esitetty **maastohiihdon** osallistumisosuudet maakunnittain. Lapissa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Etelä-Savossa oli kaikkein eniten hiihdonharrastajia eli lähes puolet aikuisväestöstä. Itä- ja Väli-Suomen maakunnissa asuvista noin 40 % hiihti maastossa vuosittain. Etelä-Suomen maakunnissa hiihtoon osallistuminen oli vähäisempää, sillä osallistumisosuudet jäivät enimmäkseen alle 30 prosentin.

Kuva 7. Vapaa-ajan metsähoidon osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 9,7 % (katkoviiva).

Maastohiihdon suhteen maakuntien joukosta erottui etenkin etelärannikko, missä väestön osallistumisosuudet olivat alhaisemmat kuin pohjoisemmissä sisämaan maakunnissa. Uudellamaalla oli alhaisempi osallistumisosuus kuin Etelä-Savossa, Pohjois-Savossa, Pohjois-Karjalassa, Pohjois-Pohjanmaalla ja Lapissa. Maastohiihtokertojen keskiarvot vaihtelivat Uudenmaan 9 ja Lapin 27 kerran välillä. Uudenmaan ja Varsinais-Suomen hiihtokertojen määrä oli keskimäärin pienempi kuin Pohjois-Savon, Pohjois-Karjalan, Keski-Suomen, Etelä- ja Pohjois-Pohjanmaan ja Lapin hiihtokertojen määrät.

Lasketteluun (kuva 9) osallistuminen vaihteli pääsääntöisesti samansuuntaisesti. Pohjois- ja Itä-Suomessa laskettelun

Kuva 8. Maastohiihto-Suomi. Maastohiihdon (ladulla) harrastamisen osallistumisosuudet. Koko maan keskiarvo on 34,4 %.

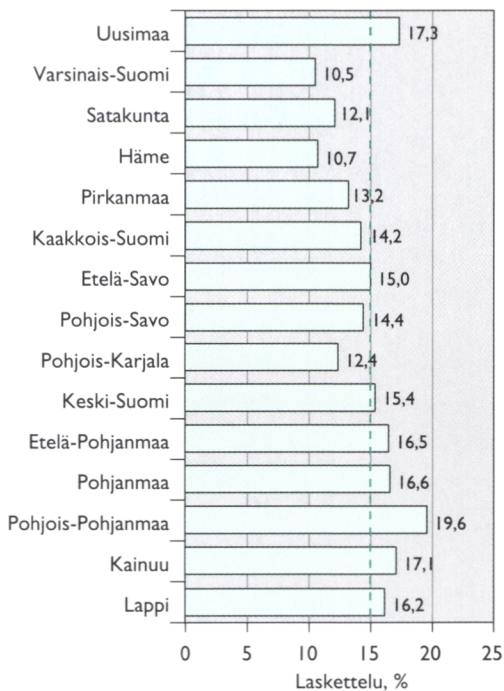
harrastajia oli keskimäärin 16-19 %, ja Etelä-Suomessa 10-14 %. Uudenmaan korkeampi laskettelun osallistumisosuus erotui vain eteläisestä naapurimaakunnasta Varsinais-Suomesta, joskin myös Satakunnassa ja Hämeessä oli selvästi vähäisempää kiinnostusta. Laskettelukertojen keskiarvot harrastajaa kohden vaihtelivat varsin vähän, Kainuun 5 ja Kaakkois-Suomen 10 kerran välillä.

Moottorikelkkailun harrastaminen oli lähinnä Pohjois- ja Itä-Suomen maakuntien väestöjen harrastus (kuva 10). Kun Lapissa harrastajia oli yksi kolmesta ja Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla yksi viidestä, oli eteläisen Suomen väestöstä (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Satakunta, Häme, Pirkanmaa ja Etelä-Pohjanmaa) harrastajia alle 10 %. Moottorikelkkailukertojen kes-

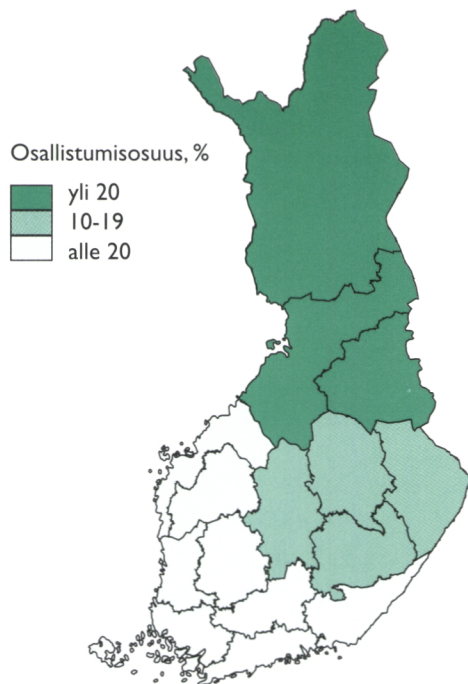
kiarvot vaihtelivat varsin paljon Etelä-Suomen maakunnissa ja Pohjois-Suomessa asuvien harrastajien välillä. Lapin maakunnan kelkkailijoiden harrastuskertojen keski-arvo (21 kertaa vuodessa) erosi Uudenmaan sekä Satakunnan kelkkailijoiden harrastuskertojen keskiarvoista (5-6 kertaa vuodessa harrastajaa kohden).

Vesiin ja rantoihin liittyvät harrastukset

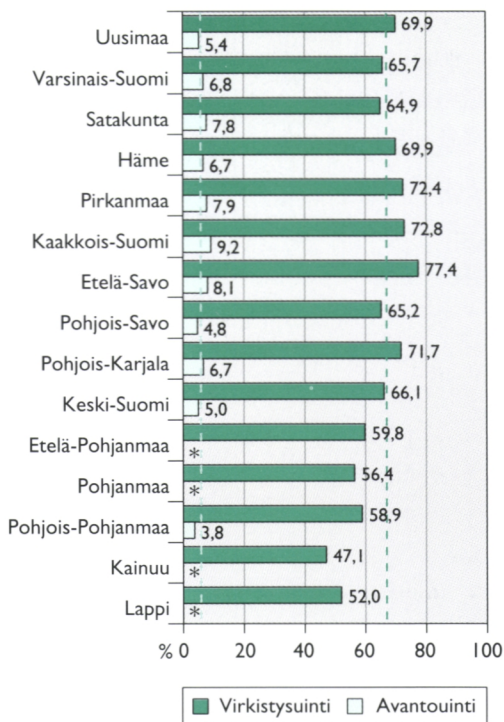
Uinti luonnonvesissä oli suosituimpia tapoja virkistäytyä luonnossa. Keskimäärin kaksi kolmesta suomalaisesta harrasti virkistysuintia viimeksi kuluneella kesäkaudella (kuva 11). Uintiharrastuksen suosiossa oli kuitenkin varsin suuria eroja eri puolilla maata asuvien kesken. Järvi-Suomen maakunnat erottuivat alueina, missä uintiharrastus oli suositumpaa verrattuna

Kuva 9. Laskettelun harrastamisen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 15 % (katkoviiva).

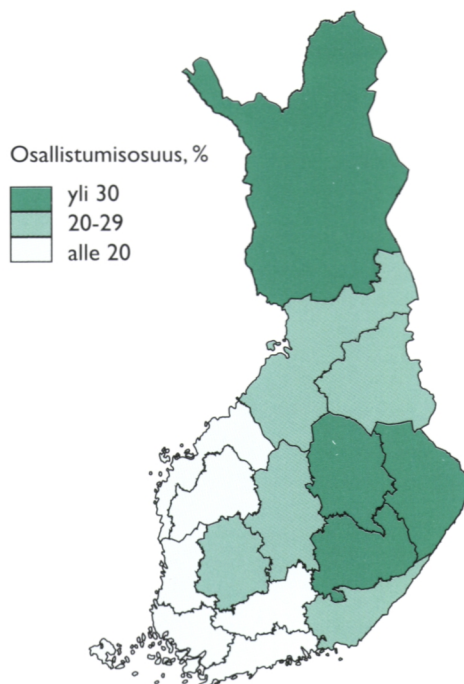

Kuva 10. Moottorikelkkailu-Suomi. Moottorikelkkailun osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 10,2 %.

Kuva 11. Virkistysuinnin ja avantuinnin osallistumisosuuksia maakunnittain. Koko maan keskiarvo on virkistysuinnille 66,6 % ja avantuinnille 5,9 % (katkoviiva). * Aineistossa oli liian vähän havaintoja osallistujista (n<20).

Pohjois-Suomen maakuntiin. Etelä-Savon asukkaista osallistui useampi uintiin kuin Pohjanmaan, Kainuun ja Lapin maakuntien asukkaista. Uintikertojen keskiarvot vaihtelivat 17-30 kerran välillä niin, että harrastusmäärät olivat suurimmat Järvi-Suomen maakunnissa ja pienimmät Pohjois-Suomen maakunnissa. Lapin ja Pohjanmaan maakuntien asukkaiden uintikertojen keskiarvot olivat pienemmät kuin Hämeen, Pirkanmaan, Kaakkois-Suomen, Etelä- ja Pohjois-Savon ja Keski-Suomen maakuntien asukkaiden uintikertojen määrät. Avantouinti oli suosittua melko tasaisesti maan eri puolilla, mutta kuitenkin osallistumisosuus oli alle 10 % kaikissa maakunnissa. Eri maakunnissa harrastus-

Kuva 12. Verkkokalastus-Suomi. Verkkokalastuksen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 22,1 %.

kertojen mediaani vaihteli 3 ja 10 kerran välillä talven aikana.

Kalastuksen harrastaminen oli suosittumpaa Pohjois- ja Itä-Suomen maakunnissa kuin Pohjanmaan ja Etelä-Suomen maakunnissa. Verkkokalastusta harrastettiin enemmän Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan maakunnissa verrattuna merenrannikkoseutuihin (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Satakunta ja Pohjanmaa) ja muuhun Etelä-Suomeen (Häme, Pirkanmaa, Etelä-Pohjanmaa) (kuva 12). Verkkokalastuksen harrastuskertojen keskiarvot vaihtelivat 17 ja 28 välillä eri maakunnissa.

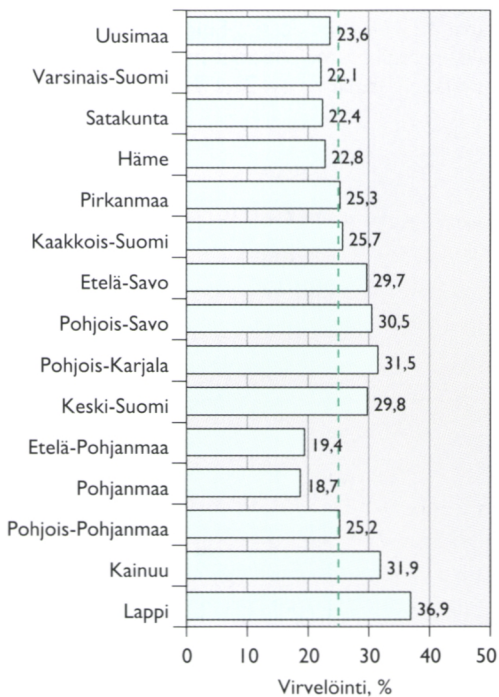
Lapissa virvelöinti oli selvästi yleisempää kuin Uudellamaalla, Varsinais-Suo-

nessa, Hämeessä, Etelä-Pohjanmaalla ja Pohjanmaalla (kuva 13). Pilkkimisen harrastaminen oli harvinaisempaa etelän rannikkomaakunnissa (Uusimaa, Varsinais-Suomi, Satakunta) ja Pohjanmaan maakunnissa kuin Lapissa ja Kainuussa sekä varsinaisissa Järvi-Suomen alueen maakunnissa (Etelä-Savo, Pohjois-Savo, Pohjois-Karjala, Keski-Suomi) (kuva 14). Keski-Suomen virvelijöiden harrastuskertojen keskiarvo (24 kertaa) viimeisen 12 kuukauden ajalta erosikin Uudenmaan, Etelä-Savon ja Pohjois-Pohjanmaan keskiarvoista. Pilkkijöiden harrastuskertojen vaihtelu eri maakunnissa oli suhteellisen vähäinen vaihdellen 8 ja 13 välillä.

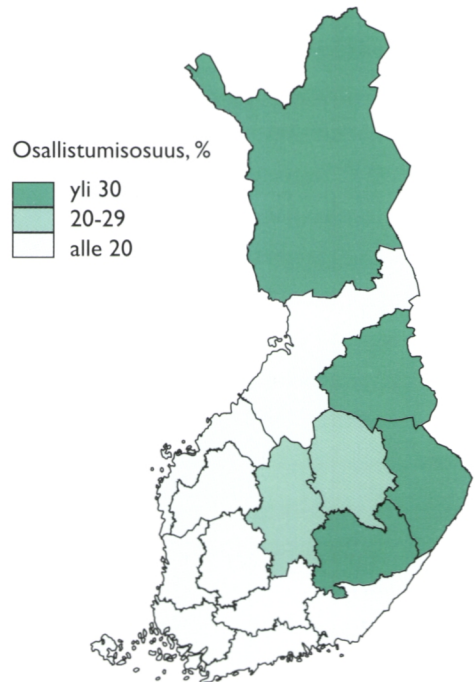
Matkaveneily näytti olevan harrastuksena suosittumpaa merenrannikon maakuntien asukkaiden keskuudessa kuin Järvi-

Suomessa tai Itä-Suomessa.³ Rannikkomaakunnissa osallistumisosuudet vaihtelivat 7 prosentin ja 11 prosentin välillä (kuva 15). Matkamoottoriveneily oli huomattavasti yleisempää kuin matkapurjeventeily, jonka harrastajia löytyi runsaammin vain Uudenmaan ja Varsinais-Suomen alueilta sekä Hämeestä (Kanta- ja Päijät-Hämeen maakunnista). Veneilypäivien määrien keskiarvot vuodessa harrastajaa kohden vaihtelivat 11 ja 20 kerran välillä eri maakunnissa.

Mökkeilijöiden osuus väestöstä vaihteli Uudenmaan 63 prosentista Etelä-Pohjanmaan 46 prosenttiin (kuva 16). Maakuntien väestöjen osallistumisessa oli varsin vähän eroja. Vain Uudenmaan korkea osallistumisosuus poikkesi pienimmistä osallistumisosuuksista, jotka olivat Etelä-

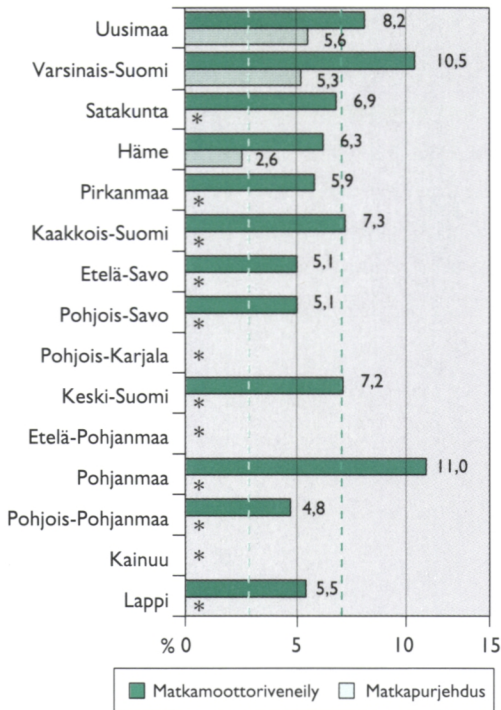

Kuva 13. Virvelöinnin osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 25,1 % (katkoviiva).

Kuva 14. Pilkkimis-Suomi. Pilkkimisen osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 16,1 %.

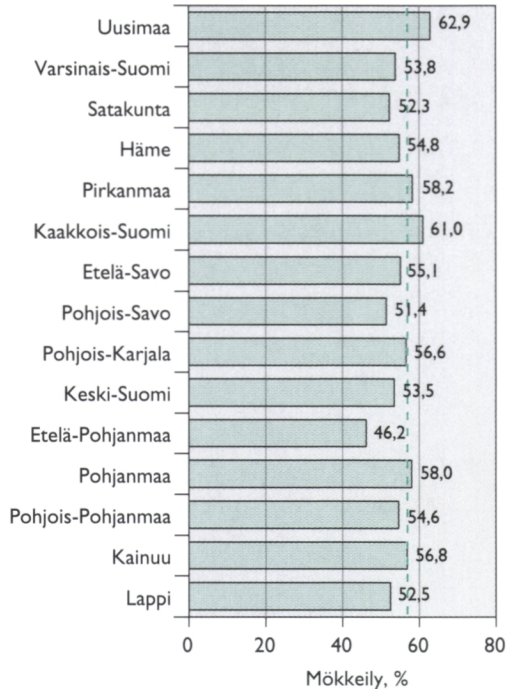
³ Ei tilastollisesti merkitseviä eroja; havaintojen lukumäärät pieniä.

Kuva 15. Matkaveneilyn osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on matkapurjehduksessa 2,8 ja moottoriveneilyssä 7,0 % (katkoviiva). * Aineistossa oli liian vähän havaintoja osallistujista (n<20).

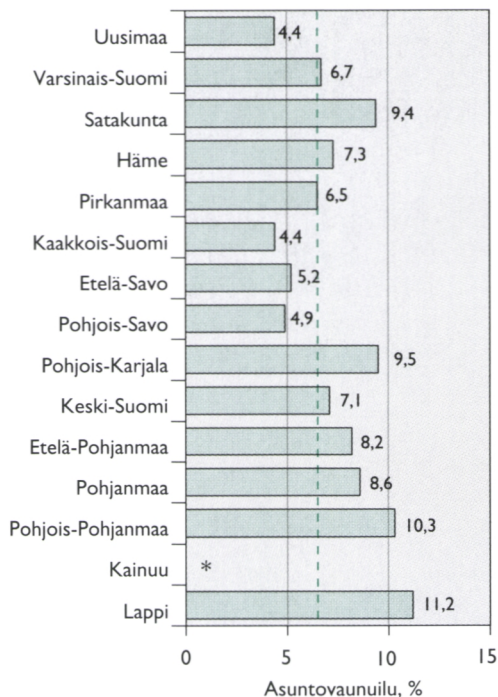
Pohjanmaalla ja Pohjois-Savossa. Keskimääräinen mökillä vietetty aika vaihteli Etelä-Pohjanmaan 17 päivästä Etelä-Savon 37 päivään. Etelä-Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan mökkeilijöiden keskimääräiset mökkipäivien määrät olivat pienemmät kuin Etelä-Suomen maakuntien mökkeilijöiden.

Asuntovaunuiluksi kutsutaan vapaa-ajan matkustamista ja harrastamista, jossa liikutaan matkailuautolla tai auton perässä vedettävän asuntovaunun kanssa. Tässä yhteydessä asuntovaunuilulla tarkoitetaan tarkemmin vielä sellaista harrastamis-

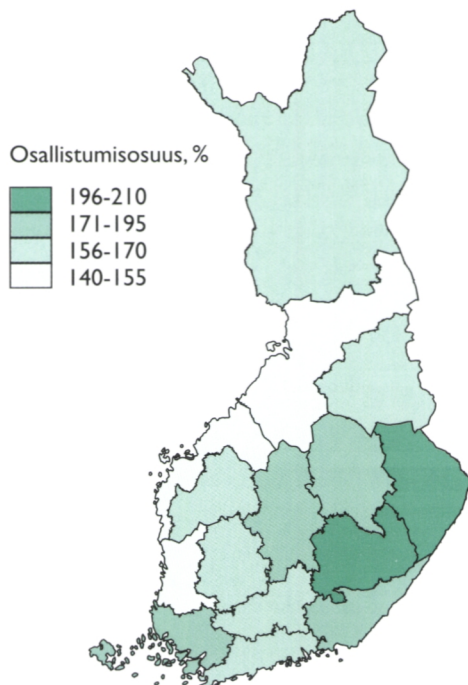

Kuva 16. Mökkeilyn osallistumisosuudet maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 56,7 % (katkoviiva).

ta, joka on tapahtunut luonnossa virkistämistarkoituksessa. Kuvasta 17 käy ilmi, että asuntovaunuilun suosio näytti lisääntyvän siirryttäessä etelästä pohjoiseen. Tilastollisesti merkitsevää eroa osallistumisosuuksissa ei kuitenkaan ollut muiden maakuntien kuin Pohjois-Pohjanmaan ja Uudenmaan välillä. Asuntovaunuiluun käytettyjen päivien keskiarvot maakunnittain vaihtelivat 10 päivästä 25 päivään vuodessa. Varsinais-Suomen korkea keskimääräinen vaunuilupäivien määrä erosi merkitsevästi Satakunnan, Pohjanmaan ja Pohjois-Pohjanmaan keskiarvoista.

Kuva 17. Asuntovaunuilun osallistumisosuuksia maakunnittain. Koko maan keskiarvo on 6,5 % (katkoviiva).

Kuva 18. Lähiulkoilu maakunnittain (ulkoilu, joka ei vaadi yöpymisen sisältävää matkustamista).

4.3 Lähiulkoilu

Ulkoilu kodin lähialueilla oli vilkkainta Etelä-Savossa. Ulkoilukertoja kertyi keskimääräiselle ulkoilijalle vuodessa jopa hieman yli 200 (kuva 18). Vähiten kodin lähialueilla ulkoiltiin Pohjois-Pohjanmaalla, joissa lähiulkoilukertoja oli keskimäärin alle 150 kertaa vuodessa. Kuitenkin verrattaessa maakuntia keskenään vain Pohjois-Pohjanmaan ja Etelä-Savon keskiarvot poikkesivat merkitsevästi toisistaan.

Kuntien omistamien alueiden käyttö virkistykseen oli maakuntien keskiarvoa yleisempää Uudellamaalla ja Pirkanmaalla (kuva 19). Tämä liittyy virkistysaluetarjonnan keskittymiseen kunnille suurissa kaupungeissa, jotka ovat hallitsevia näiden

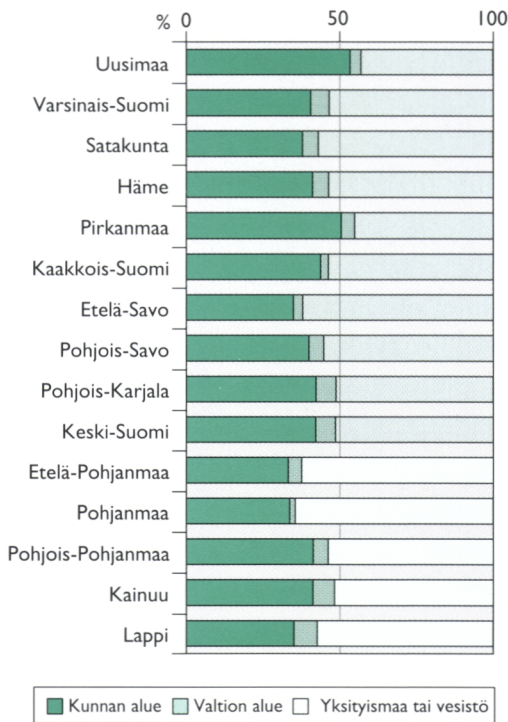
maakuntien aineistoissa. Uudellamaalla, Kaakkois-Suomessa ja Pohjanmaalla valtionalueiden käyttö oli vähäisempää kuin maakunnissa keskimäärin. Vaikka valtion alueiden käyttö lähivirkistykseen oli runsasta erityisesti Pohjois-Karjalassa, Keski-Suomessa, Kainuussa ja Lapissa, eivät nämäkään maakunnat kuitenkaan poikenneet valtion alueiden käytöstä keskimäärin. Yksityismaiden käyttö lähivirkistykseen oli Uudellamaalla ja Pirkanmaalla maakuntien keskiarvoa vähäisempää, mikä toisaalta liittyi suhteellisesti runsaampaan kuntien alueiden käyttöön. Etelä-Savossa, Pohjanmaalla ja Etelä-Pohjanmaalla puolestaan painottui yksityismaiden käyttö lähivirkistykseen.

Lähiulkoilun suuntautuminen eri palvelutason alueille on esitetty kuvassa 20.

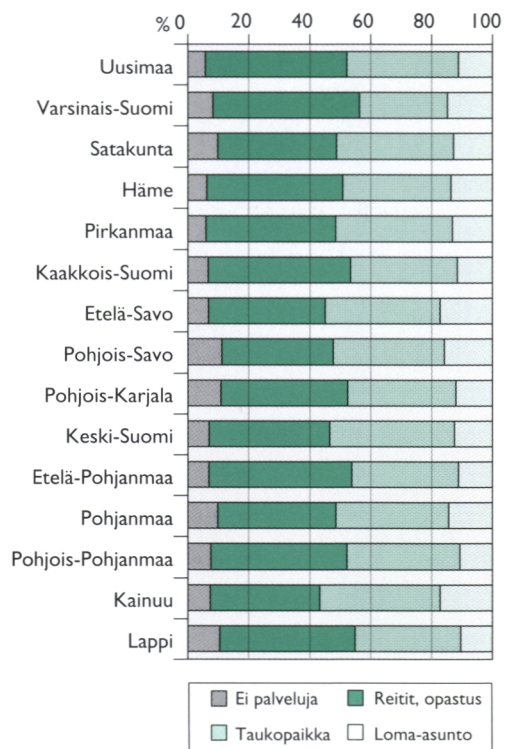
Niitä alueita, joilla ei ole mitään virkistykseen varattuja palveluita, käytettiin Uudellamaalla maakuntien keskiarvoa vähemmän. Uudellamaalla myös loma-asunnoille tehtiin päiväkäyntejä vähemmän kuin muiden maakuntien alueilla. Toisaalta Uudellamaalla painottui niiden virkistysalueiden käyttö, joilla oli reittejä ja opastusta mutta ei tauko- ja harrastuspaikkoja. Samoin Varsinais-Suomessa käytettiin maakuntien keskiarvoa enemmän reittejä sisältäviä alueita. Myös Varsinais-Suomessa tauko- ja harrastuspaikkoja sisältävien alueiden käyttö oli vähäisempää kuin maa-

kunnissa keskimäärin. Muut maakunnat eivät poikenneet eri varustetasoisten lähivirkistysalueiden käytön osalta maakuntien keskiarvosta.

Valtaosa lähiluokoilusta kohdistui kodin lähialueille, joille useimmiten siirryttiin kävellessä (kuva 21). Maakuntien keskimääräisestä jakaumasta, 70 % kävellessä ja 30 % kulkuneuvolla, poikkesi vain Pohjanmaa, missä lähes 40 % lähiluokoilukerroista kohdistui alueille, joille siirryttiin autolla. Myös Kainuussa autoa käytettiin lähiluokoilualueelle pääsyyn suhteellisesti hiukan useammin kuin muissa maakunnissa.⁴

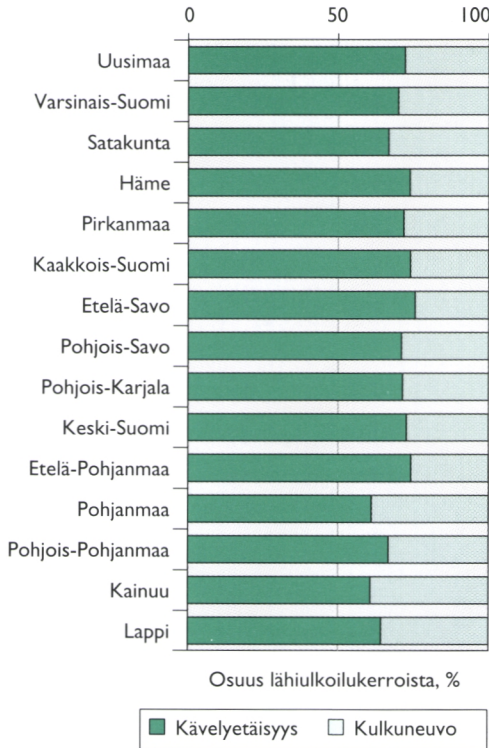

Kuva 19. Lähiluokoilun kohdistuminen eri omistajaryhmien alueille. (Jakauma koko maassa on 43,8 % kunnan alueelle, 4,7 % valtion alueelle ja 51,5 % yksityismailla ja vesialueille).

Kuva 20. Viimeisimmän lähiluokoilukerran suuntautuminen palvelutasoltaan erilaisille alueille.

⁴ Ero maakuntien keskiarvoon ei ole merkitsevä Kainuun vähäisen havaintomäärän vuoksi.

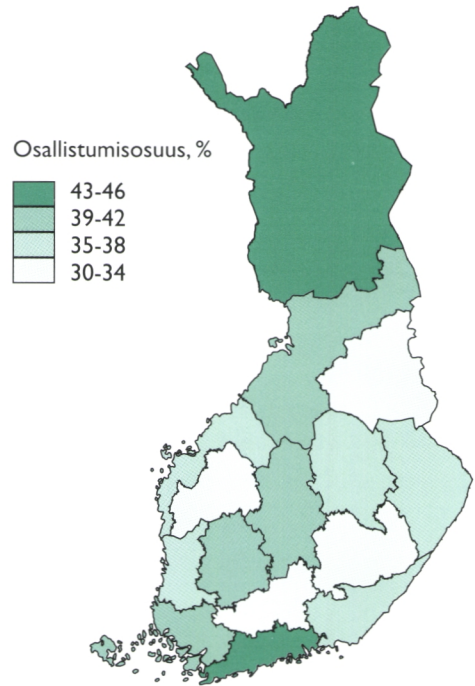
Kuva 21. Lähiulkoilukohteen etäisyys: kävelen ja kulkuneuvolla saavutettavien alueiden osuus.

4.4 Luontomatkat

Maakunnan väestön luontomatkat

Uudellamaalla oli luontomatkan viimeisimmän vuoden aikana tehneitä (46 % väestöstä) suhteessa enemmän kuin maakunnissa keskimäärin (kuva 22). Matkapäivissä tai matkojen lukumäärissä ei kuitenkaan ollut maakuntien välisiä eroja. Liitteessä 3 esitetään maakuntien väestöjen luontomatkojen jakautuminen kohdemaakuntiin.

Kuvassa 23 luontomatkoja tarkastellaan sen suhteen, miten ne kohdistuvat eri omistajaryhmien alueille. Uusimaalaisten matkakohteena oli keskimääräistä useammin loma-asunto. Toisaalta Uudeltamaalta tehtiin valtion alueille ja muille yksityismail-

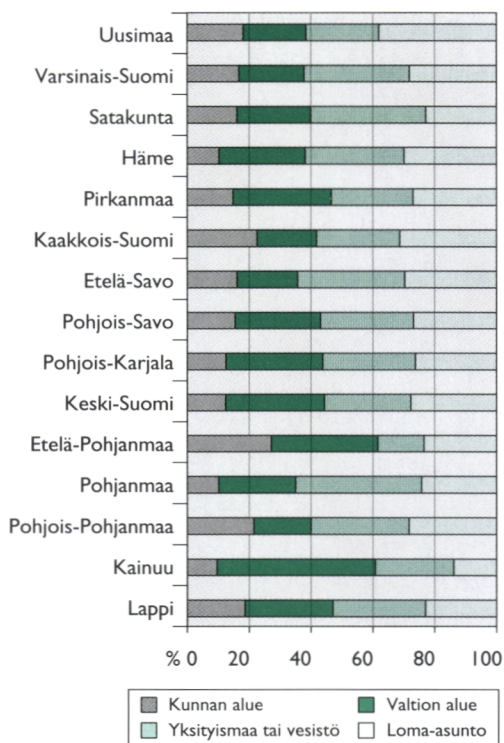

Kuva 22. Luontomatkoihin osallistujat.

le vähemmän matkoja kuin maakunnista keskimäärin. Hämeestä suuntautui kunnan alueille poikkeuksellisen vähän matkoja. Eteläpohjanmaalaisten keskuudessa taas kuntien alueet olivat suosittuja ja yksityismaita käytettiin vähemmän. Kainuulaisten keskuudessa valtion alueet olivat luontomatkoista selvästi suosittuja, toisaalta taas kainuulaiset tekivät loma-asunnoille suhteellisen vähän luontomatkoja.

Maakuntaan kohdistuvat luontomatkat

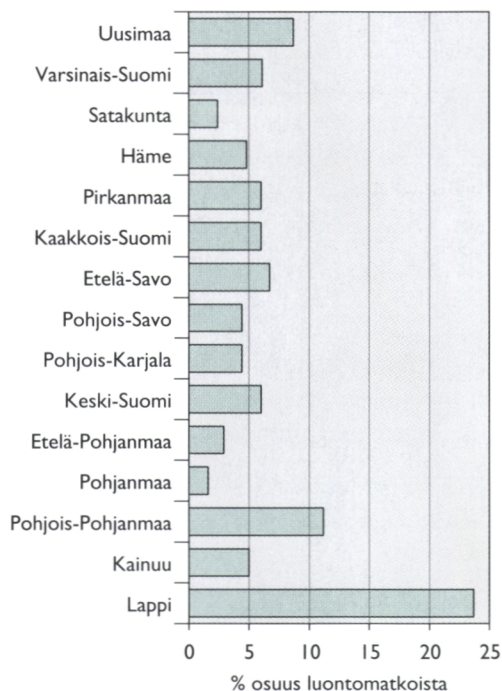
Kuva 24 ja liite 3 kertovat vastaajien viimeisimpien luontomatkojen jakautumisesta kohdemaakuntiin. Viimeisimpien luontomatkojen kohdemaakunnat jakautuivat melko epätasaisesti. Lähes neljäsosa viimeisimmistä luontomatkoista oli suuntautunut Lappiin. Keskimääräistä enemmän

Kuva 23. Luontomatkojen suuntautuminen eri maanomistajaryhmien alueille maakunnittain.

matkoja kohdistui myös Pohjois-Pohjanmaalle, Uudellemaalle ja Etelä-Savoon⁵. Nämä vastaajan viimeisimpään luontomatkahan pohjautuvat tiedot eivät kuitenkaan antaneet kiistatonta kuvaa matkojen kohdistumisesta. Niiden luontomatkoihin tehneiden matkat, jotka matkustavat harvoin tulevat mittauksessa yliedustetuiksi ja usein matkustavien, esimerkiksi kesämökillä useita kertoja vuodessa käyvien, matkat tulevat aliedustetuiksi. Näin Pohjois-Suomen matkojen voidaan olettaa korostuvan kuvassa 24.

Taulukossa 4 tarkastellaan eri maakuntiin kohdistuvien matkojen kokonaiskustannuksia, matkan kestoa, matkustusaikaa ja matkan pituutta. Varianssianalyysillä verrattaessa oli eri maakuntien kaikkien muuttujien keskiarvojen välillä merkitse-

Kuva 24. Vastaajien viimeisimpien luontomatkojen jakautuminen maakunnittain.

viä eroja. Erot johtuivat suurelta osin siitä, että luontomatkoihin osallistuvia oli absoluuttisesti ja suhteellisesti eniten eteläisimmässä Suomessa ja matkojen tavallisin kohde oli pohjoisessa. Mitä pohjoisemmaksi pääkaupunkiseudulta matkustettiin sitä korkeammaksi nousivat matkan kokonaiskustannukset, matkustusaika ja matkan pituus. Toisaalta kun matkustettiin kauaksi, vietettiin kohdealueella myös pitempi aika. Näin ollen alhaisimmat **kokonaiskustannukset** olivat Uudellemaalle matkustaneilla (36 €) ja suurimmat Lappiin matkustaneilla (216 €). Kun tarkastellaan pareittain, mitkä kohdemaakunnat erosivat kustannusten osalta merkitsevästi toisistaan havaitaan, että Lappi erosi merkitsevästi kaikista muista maakunnista. Myös Kainuuseen ja Pohjois-Pohjanmaalle kohdistuvien

⁵ Luontomatkailijoiden liikkumisesta maan eri osien välillä kerrotaan lisää julkaisussa Sievänen 2001.

Taulukko 4. Luontomatkan tietoja matkakohteen maakunnan mukaan. Eroja testattu varianssi-analyysillä.

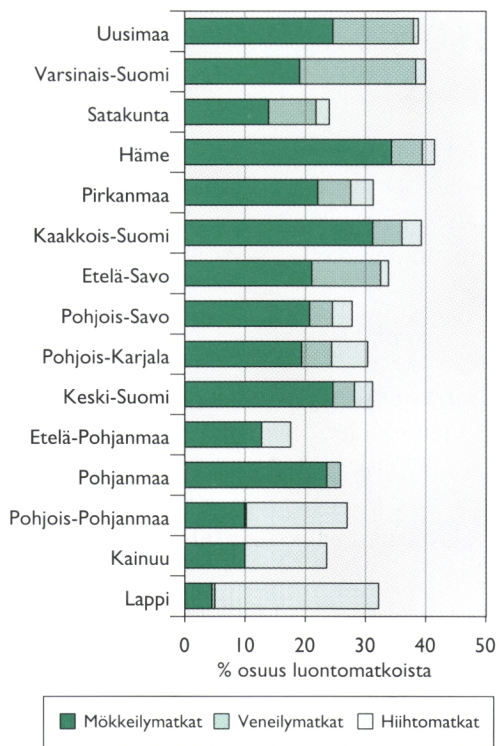
Maakunta	Matkan kokonais- kustannukset, € (ka)	Matkan kesto, vrk (ka)	Matkustus aika, h (ka)	Matkan pituus, km (ka)
Uusimaa	36	4,3	3,1	78
Varsinais-Suomi	59	5,4	3,5	122
Satakunta	61	5,1	3,8	130
Häme	58	4,6	2,2	128
Pirkanmaa	56	3,8	2,6	110
Kaakkois-Suomi	50	4,1	4,2	154
Etelä-Savo	53	4,9	3,0	173
Pohjois-Savo	81	4,6	3,6	197
Pohjois-Karjala	80	4,1	4,2	224
Keski-Suomi	57	4,1	3,1	170
Etelä-Pohjanmaa	54	4,2	3,5	149
Pohjanmaa	53	3,7	2,5	181
Pohjois-Pohjanmaa	120	5,5	5,8	373
Kainuu	129	4,9	5,0	285
Lappi	216	6,7	9,1	666
F-testisuure	40,26	4,34	23,06	100,65
Merkitsevyystaso	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001

matkojen kokonaiskustannukset poikkesivat lähes kaikkien eteläisen Suomen maakuntien matkakustannuksista.

Suurimmassa osassa maakuntia keskimääräinen **matkan kesto** oli noin neljä vuorokautta. Keskimääräinen matkan kesto Lappiin suuntautuvilla matkoilla oli lähes seitsemän vuorokautta. Pareittaisissa vertailuissa matkan keston suhteen Lappiin suuntautuvat matkat poikkesivat merkitsevästi muutamiin Etelä-Suomen maakuntiin (Uusimaa, Pirkanmaa, Kaakkois-Suomi, Pohjois-Karjala ja Keski-Suomi) suuntautuvista matkoista. **Matkustusajan** suhteen merkitsevät pareittaiset erot löytyivät Lappiin ja kaikkien muiden maakuntien väliltä. Myös Pohjois-Pohjanmaa poikkesi

eräistä eteläisen Suomen maakunnista matkustusajan suhteen. Myös **matkan pituuden** suhteen Lappi erottui muista poikkeavaksi kohdemaakunnaksi. Pohjois-Pohjanmaa poikkesi lähes kaikista muista maakunnista Kainuuta lukuun ottamatta ja Kainuu poikkesi joistakin eteläisen Suomen maakunnista.

Kuva 25 kertoo eri maakuntien roolista harrastuskohteina ja virkistyselämysten tarjoajana. Se tuo esiin pääasiallisesti mökkeilyn, veneilyn ja hiihdon vuoksi tehtyjen luontomatkojen suhteellisen osuuden maakunnittain. Keskimääräistä suurempi osuus matkoista tehtiin mökkeilyn vuoksi matkojen kohdistuessa Kaakkois-Suomeen tai Hämeeseen. Matkustettaessa Pohjois-

Kuva 25. Maakuntaan kohdistuvien luontomatkojen pääasiallinen harrastus.

Pohjanmaalle, Kainuuseen ja Lappiin mökkeilyn vuoksi tehtyjen matkojen osuus oli keskimääräistä pienempi. Veneilyn vuoksi matkoja tehtiin Uudellemaalle ja Varsinais-Suomeen. Kolme pohjoisinta maakuntaa olivat merkitsevästi keskimääräistä harvemmin veneilykohteena, mutta keräsivät keskimääräistä maakuntaa enemmän hiihtomatkailijoita. Maakunnat näyttäisivätkin jakautuvan rannikon veneilymaakuntiin, Sisä-Suomen mökkeilymaakuntiin ja pohjoisen hiihtomaakuntiin.

5 Yhteenveto ja keskustelu

Ulkoiluharrastusten suosion vaihteluun eri maakunnissa vaikuttanevat sekä kulttuuriset että luonnonmaantieteelliset erot. Eteläsavolaiset osoittautuivat kaikkein aktiivisimmiksi ulkoilijoiksi. Itä-Suomen asukkaista useammat kalastavat, marjastavat ja sienestävät verrattuna maan muiden osien asukkaisiin. Pohjoissuomalaisista useammat metsästävät kuin muualla asuvista. Pohjois- ja Itä-Suomi ovat ns. 'hiihto-Suomea'. Eteläsuomalaisista taas useammat harrastavat veneilyä kuin pohjoisemmassa asuvista.

Sienestyksen harrastamisen yhteydessä puhutaan usein erityisesti harrastamisen kulttuurisista eroista, sillä sienä esiintyy luonnossa kautta koko maan, mutta itäsuomalaisista useampi kerää niitä kuin länsisuomalaisista. Sienestysharrastusta onkin pidetty itäisen kulttuurin ilmiönä. Joensuulaisia ja seinäjokelaisia verrannut tutkimus havaitsi, että joensuulaiset olivat aktiivisempia sienenpoimijoita ja he myös tunsivat enemmän syötäviä sienilajeja. Joensuulaisista 89 % oli oppinut sienestystaitoja lapsuuden perheessä, kun seinäjokelaisista vain 40 % oli saanut ohjausta sienestykseen lapsuudessaan (Salo 1984). Sienestystaidoissa onkin selviä eroja. Itäsuomalaisista 82 % ilmoittaa osaavansa sienestää kun taas länsisuomalaisista vain 63 % ja pohjoissuomalaisista vain 57 % (Sievänen 2001a).

Luonnonolosuhteet määrittelevät paljolti ulkoiluharrastusmahdollisuuksia. Talvisen ulkoiluharrastusten, kuten hiihdon, suosioon vaikuttaa vahvasti luonnonolosuhteet, ennen kaikkea lumisen kauden pituus. Maan eteläosissa on keskimäärin

kaikkein lyhin hiihtokausi ja Lapissa pisin. Näin ollen onkin ymmärrettävää, että esimerkiksi Lapissa hiihtoa harrastetaan enemmän kuin aivan eteläisimmässä Suomessa.

Uintimahdollisuuksien runsas tarjonta selittää uinnin suosiota Järvi-Suomessa. Harrastuskertojen määrä liittyy uintiin sopivien päivien määrään. Pohjois-Suomessa on lyhyen kesän takia uintipäiviä vähemmän kuin eteläisessä Suomessa. Myös kalastusharrastuksiin osallistuminen on sidottu vesistöjen määrään alueella. Pilkkimisen suosioon vaikuttanee myös talvikalastuskauden pituus, joka vaihtelee maassamme suuresti etelästä pohjoiseen mentäessä.

Mökkeilyn harrastamisen suosion vaihtelussa näkyy maakunnan väestön kaupunkistuminen. Mökkeily on suositumpaa kaupunkilaisten kuin maaseudulla asuvien keskuudessa. Mökkeily ja asuntovuonuilu ovat toisiaan kompensoivia vapaaajan viettomuotoja, sillä vaunuilu näyttäisi lisäävän jossain määrin suosiotaan sellaisissa maakunnissa, missä mökkeilyyn osallistuminen on vähäisempää, esimerkiksi Lapissa.

Lähiulkoiluun osallistumisen ja lähiulkoilukertojen suhteen maakunnat poikkeavat hyvin vähän toisistaan. Lähinnä erotuvat vain eteläsavolaiset aktiivisina lähiulkoilijoina. Maakunnissa, joissa väestö painottuu suuriin kaupunkeihin, kuntien tarjoamat lähiulkoilumahdollisuudet ovat tärkeitä. Suurten kaupunkien väestö käyttää runsaasti reittejä sisältäviä alueita lähivirkistykseen, mikä näkyy myös maakuntatasolla Uudenmaan ja Pirkanmaan

osalta. Etelä-Savossa ja Pohjanmaan maakunnissa painottuu puolestaan yksityismaiden käyttö.

Uusmaalaiset luontomatkailevat muiden maakuntien asukkaita enemmän. Tämä liittyy siihen, että Uudellamaalla väestö keskittyy Helsingin seudulle, missä loman viettomahdollisuudet luonnossa virkistävyyden ovat rajoitetut. Uudenmaan väestötiheys ja ulkoilun kannalta laadukkaiden laajojen luonnonalueiden vähäisyys näkyvät myös siten, että loma-asunnoille matkustetaan Uudeltamaalta useammin kuin muista maakunnista keskimäärin.

Lappi kerää lähes viidesosan luontomatkoista. Lappiin kohdistuvat matkat poikkeavat myös luonteeltaan muiden maakuntien matkoista. Matkat kestävät kauemmin ja matka kohteeseen on pitkä samoin kuin matkustusaika. Lapin matkojen kokonaiskustannukset nousevat myös korkeiksi. Eri maakuntien luonnonolosuhteet määrittävät niihin kohdistuvien matkojen pääasiallista tarkoitusta. Maakunnista voidaan luontomatkan pääasiallisen harrastuksen perusteella erottaa pohjoisen hiihtomaakunnat, etelärannikon veneilymaakunnat ja Sisä-Suomen kesämökkeilymaakunnat.

Maakuntien vertailulle rajoitteen asetti aineiston koko. Vaikka LVVI-aineisto on laaja sisältäen 10 651 puhelinhaastatteluhavaintoa ja 5 535 postikyselyhavaintoa, havaittiin se kuitenkin maakuntiin jaettuina useassa tarkastelussa liian pieneksi. Aineiston keruu on perustunut satunnaisotantaan väestöstä. Toteutetulla otannalla harvinaisempien harrastusten ja luontomatkojen tarkastelu osoittautui ongelmalliseksi erityisesti niissä maakunnissa, joiden väestömäärä on pieni. Mikäli harvinaisista harrastuksista ja luontomatkoista

haluttaisiin saada tarkempi kuva maakunnittain, tulisi otantaa muuttaa riittävän otoksen takaamiseksi kustakin maakunnasta. Toisaalta tämä aiheuttaisi erityisjärjestelyjä aineiston keruun yhteydessä ja mahdollisesti nostaisi aineiston keruun kustannuksia. Tutkimuksessa esitettyihin tuloksiin vaikuttavat ulkoiluun osallistumisen mittauksen liittyvät ongelmat. Esimerkiksi vastaajien muistikuvat edellisen 12 kuukauden harrastuksiin osallistumisesta voivat olla epätarkkoja. Näiden mittausvirheiden tarkastelu on kuitenkin oma tutkimuskokonaisuutensa, josta tuotetaan tulevaisuudessa lisätietoja.

Maakuntien tarkastelua ulkoiluharrastusten, lähiulkoilun ja luontomatkailemisen näkökulmasta on kuitenkin mahdollista jatkaa tavoitteena luoda aluejako, joka kuvaa luonnonvirkistyskäyttöä ja luontomatkailemista. Maakuntia voidaan ryhmitellä esimerkiksi monimuuttujamenetelmillä. Ulkoilukäyttäjyteen pohjaavaa aluejakoa on edelleen mahdollista selittää maakuntien luonnonolosuhteilla ja väestöön liittyvillä kulttuurisilla tekijöillä. Näin voidaan selvittää myös sitä, millainen aluejako luonnon virkistyskäytön alueellisessa tutkimuksessa on mielekäs. Onko esimerkiksi jako suuralueisiin riittävä, vai puoltaako jokin muu aluejako paikkaansa ilmiön kuvaamisen kannalta?

Kiinnostavaa on myös nähdä, kuinka maakunnalliset tietotarpeet tulevat kehittymään tulevaisuudessa. Mikäli maakunnallisista luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailemisen kehittämishelmistä tulee toimiva työkalu luontomatkailemisen suunnitteluun ja toteuttamiseen ja virkistyspalveluiden tarjonta aktivoituu maakunnallisella tasolla, voi maakunnallisia tietotarpeita olettaa olevan jatkossakin.

Kirjallisuus

- Clawson, M. & Knetch, J. L. 1966. Economics of outdoor recreation. Resources for the future, ITC., The John Hopkins University Press, 328 s.
- Häkli, J. 1995. Maakunta - totta, tuotettua vai jymäytystä? Vox Universitatis Tamperensis. - Tampere, Tampereen yliopisto, tiedotusyksikkö. Tampereen yliopiston tiede- ja kulttuurilehti Alumni 7: 1, s. 15-16.
- Hänninen, S. 2001. Valtakunnallinen luonnon virkistystarjonnan tietojärjestelmä LVVI-LUOVI. Julkaisussa Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802: 179-184.
- Ilmastotilastot 2002. <http://www.fmi.fi/saa/tilastot.htm>, 30.8.2002 ja 31.10.2002.
- Knudson, D. M. 1984. Outdoor recreation. Revised edition. Macmillan Publishing Company. 568 s.
- Metsätilastollinen vuosikirja 2001. Maa-, metsä- ja kalatalous 2001: 52. Metsäntutkimuslaitos, Helsinki. 374 s.
- Ohjelma luonnon virkistyskäytön ja luontomatkailun kehittämiseksi. Suomen ympäristö 535. Ympäristöministeriö 2002. 48 s.
- Paasi, A. 1984a. Alueellisen identiteetin sosiaalinen sisältö. Suomen antropologia: 2/1984, s. 50-57.
- Paasi, A. 1984b. Alueellinen identiteetti ja siihen vaikuttavat tekijät : esimerkkinä alueellinen kirjallisuus. Terra 96: 2, s. 113-120.
- Salo, K. 1984. Joensuun ja Seinäjoen asukkaiden luonnonmarjojen ja sienten poiminta v. 1982. Summary: The picking of wild berries and mushrooms by the inhabitants of Joensuu and Seinäjoki in 1982. Folia Forestalia 598:1-21.
- Sarmela, M. 1994. Suomen kansankulttuurin kartasto. Atlas of Finnish ethnic culture. Suomen perinneatlas. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Osa: 2: s. 24-28 + liittekartat.
- Sievänen, T. 2001a. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802. 204 s. +liitteet.
- Sievänen, T. 2001b. (toim.). Luonnon virkistyskäytön laajuus ja arviointi. Julkaisussa: Kangas, J. & Kokko, A. (toim.). Metsän eri käyttömuotojen arvottaminen ja yhteensovittaminen. Metsän eri käyttömuotojen yhteensovittamisen tutkimusohjelman loppuraportti. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 800: 40-94.
- Suomalaisen liikunnan tietopankki, LUOVI-tietojärjestelmä 2002. <http://www.sport.jyu.fi/31.10.2002>.
- Suomen tilastollinen vuosikirja 2001. Tilastokeskus. 699 s.
- Tilastokeskus. 1999. Kunnat ja kuntapohjaiset aluejaot 1999. Käsikirja 28. Helsinki. 93 s.
- Virtanen, V., Pouta, E., Sievänen, T. & Laaksonen, S. 2001. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen aineistot ja menetelmät. Julkaisussa Sievänen, T. (toim.). Luonnon virkistyskäyttö 2000. Summary: Outdoor recreation 2000. Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 802: 179-184.
- Ympäristötilasto 2001. Tilastokeskus. Helsinki. 190 s.

Liite I. Maakunnallisten ulkoilutilastojen WWW-sivujen sisältö.
Esimerkkinä on Etelä-Pohjanmaan sivu.

Osoite: www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi.

Metla **MET
INFO**

Kanava
tutkittuun
metsätietoon ja
asiantuntijapalveluihin

LUONNON
VIRKISTYSKÄYTTÖ

NÄIN ULKOILEMME

Valtakunnalliset
ulkoilutilastot →
Maakuntatilastot →
LVVI-TUTKIMUS
JULKAISUJA JA
ARTIKKELEITA
YHTEYSTIEDOT

METINFO
METSIEN MONIKÄYTTÖ

YHTEYDENOTUS:
metinfo-monikaytto@metla.fi

Ulkoiutilastot Etelä-Pohjanmaa

→ Takaisin karttaan

Ulkoiutilastot (pdf-tiedostoja)	Selitykset (htm-tiedostoja)
Ulkoiiluun osallistuminen	
Harrastuksiin osallistuminen ja harrastamisen useus	Muuttujat
Luettelo harrastuksista	
Tilastot 2-6	
Tilastot 7-12	
Tilastot 13-21	
Tilastot 22-26	
Tilastot 27-32	
Lähiulkoilu	Muuttujat
Väestön luontomatkat	Muuttujat
Maakuntaan kohdistuvat luontomatkat	Muuttujat
	Taustamuuttujat

Päivitetty: 17.1.2003/SaMu

| METINFO | Monikäyttö | Palaute

Liite 2. Luonnon virkistyskäytön kysyntätutkimuksen käsitteitä.

Käytetty käsite	Määritelmä
Luonnon virkistyskäyttö	Luonnon virkistyskäyttö sisältää kaiken vapaa-ajan viettämistarkoituksessa, luonnonympäristössä tapahtuvan oleskelun ja liikkumisen jalan, hiihtäen, pyöräillen tai moottoriajoneuvolla tarkoituksena liikunta, maisemien ihailu, luonnon harrastaminen, retkeily, telttailu, metsästys, virkistyskalastus, veneily, virkistysluonteinen kotitarvemarjastus ja -sienestys tai muu vapaa-ajan toiminta. Ammattimainen, ansainta mielessä tapahtuva kalastus, metsästys, marjastus ja sienestys tai muu vastaava toiminta ei ole virkistyskäyttöä. Myös loma-asuminen ja matkailu siltä osin, kun niihin liittyy em. virkistystoimintoja, luetaan luonnon virkistyskäytön piiriin. Luonnon virkistyskäyttö sisältää täten kaikki jokamiehenoikeudella luonnossa tapahtuvat ulkoilutoiminnot ja näiden lisäksi virkistysmetsästyksen sekä osan jokamiehenoikeuden ulkopuolelle jäävästä virkistyskalastuksesta.
Ulkoilu	Virkistyskäyttö-termiä käytetään erityisesti puhuttaessa luonnonvarojen käytöstä tai maankäytöstä. Käytetään virkistyskäytön rinnalla yleisterminä. Myös tarkentaen: Ulkoilu on ulkona, kodin pihapiirin ulkopuolella tapahtuvaa oleskelua ja liikkumista vapaa-aikana ja virkistäytymistarkoituksessa. Ulkoilu on toimintaa, joka tuottaa virkistystä ulkoilmassa ja jota harrastetaan lihasvoimin. Työ- ja asioimismatkat eivät sisälly ulkoilukäsitteen piiriin. Ulkoilu-termiä käytetään erityisesti kuvailtaessa väestön ulkoilukäyttäytymistä.
Virkistysalue	Virkistysalue on rajattu alue, jota käytetään ulkoiluun tai muuhun virkistäytymiseen, ja joka on erityisesti varattu virkistyskäyttöön.
Osallistumisosuus Osallistumisprosentti	Osallistumisosuudella tarkoitetaan sitä prosenttiosuutta väestöstä, joka virkistyy luonnossa harrastamalla (jotakin) ulkoiluharrastusta vähintään kerran mitatun ajanjakson, tässä 12 kk aikana.
Osallistumisuseus	Osallistumisuseudella tarkoitetaan ulkoilukertojen tai harrastuskertojen määrää tietyn ajanjaksona, tässä 12 kk aikana
Lähiulkoilukerta, lähiulkoilu	Lähiulkoiluun sisältyy kotoa käsin tehdyt ulkoilukerrat, jotka tapahtuvat yhden päivän aikana, eivätkä siis vaadi yöpymistä; vrt. luontomatka
Luontomatka	Luontomatka on matka, joka sisältää vähintään yhden yöpymisen poissa vakinaisesta asunnosta, ja matka tehdään luonnossa virkistäytymistarkoituksessa.

Liite 3. Luontomatkojen kohdistuminen maakuntiin

Taulukko 1. Maakunnasta lähtevien luontomatkailijoiden kohdemaakunnat.

Kohdemaakunta	Asuinmaakunta														
	Uusimaa	Varsinais-Suomi	Satakunta	Häme	Pirkanmaa	Kaakkois-Suomi	Etelä-Savo	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	Keski-Suomi	Etelä-Pohjanmaa	Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaa	Kainuu	Lappi
	% luontomatkailijoista														
Uusimaa	24	7	1	9	4	8	8	3	4	5	1	1	6	4	16
Varsinais-Suomi	3	36	3	3	8	5	1	3	1	4	1	1	5	1	26
Satakunta	1	5	37	-	9	-	1	1	-	1	5	-	10	-	30
Häme	3	3	2	23	5	3	9	3	5	9	1	-	10	3	21
Pirkanmaa	2	6	3	1	34	1	4	1	2	3	3	1	7	5	29
Kaakkois-Suomi	1	-	1	3	2	44	11	2	3	3	-	1	2	3	25
Etelä-Savo	-	-	-	1	1	1	40	9	10	1	-	-	12	3	21
Pohjois-Savo	2	-	-	-	1	1	7	40	4	2	1	1	19	9	13
Pohjois-Karjala	-	-	-	-	-	-	4	7	56	1	1	-	4	6	21
Keski-Suomi	2	3	2	1	2	2	5	2	2	38	2	4	6	6	23
Etelä-Pohjanmaa	2	-	-	-	3	-	2	-	2	7	36	5	18	2	24
Pohjanmaa	2	-	2	3	-	3	2	-	-	9	5	25	15	10	24
Pohjois-Pohjanmaa	1	-	-	1	1	1	1	3	3	1	1	-	52	8	27
Kainuu *															
Lappi	1	3	-	1	-	-	1	1	-	3	1	1	11	3	74

* = ei riittävästi havaintoja (n<40); - = alle 0,5 %

Taulukko 2. Maakuntaan saapuvien luontomatkailijoiden asuinmaakunnat.

Kohdemaakunta	Asuinmaakunta														
	Uusimaa	Varsinais-Suomi	Satakunta	Häme	Pirkanmaa	Kaakkois-Suomi	Etelä-Savo	Pohjois-Savo	Pohjois-Karjala	Keski-Suomi	Etelä-Pohjanmaa	Pohjanmaa	Pohjois-Pohjanmaa	Kainuu	Lappi
	% luontomatkailijoista														
Uusimaa	86	3	1	3	2	1	-	1	-	1	1	1	1	-	1
Varsinais-Suomi	30	49	3	3	9	-	-	-	-	3	-	-	-	-	2
Satakunta	10	10	58	4	10	2	-	-	-	4	-	2	-	-	-
Häme	52	4	-	31	2	4	1	-	-	1	-	2	1	-	1
Pirkanmaa	17	11	6	5	53	2	1	1	-	3	2	-	1	-	-
Kaakkois-Suomi	34	7	-	3	1	48	1	1	-	3	-	2	2	-	-
Etelä-Savo	34	1	1	9	5	11	23	6	2	5	1	1	1	1	1
Pohjois-Savo	16	5	1	4	2	2	7	48	5	3	-	-	4	-	1
Pohjois-Karjala	22	2	-	7	4	4	8	4	41	2	1	-	4	-	-
Keski-Suomi	25	5	1	9	4	3	1	2	1	39	4	4	2	1	2
Etelä-Pohjanmaa	15	2	8	2	9	-	-	2	2	6	45	6	2	-	2
Pohjanmaa*															
Pohjois-Pohjanmaa	14	4	4	6	6	1	4	9	1	4	5	4	32	4	4
Kainuu	21	1	-	4	9	4	2	11	4	8	1	6	11	17	2
Lappi	19	9	5	6	11	7	3	3	3	6	3	3	8	1	12

* = ei riittävästi havaintoja (n<40); - = alle 0,5 %

www.metla.fi/metinfo/monikaytto/lvvi

Vammalan Kirjapaino Oy 2003

ISBN 951-40-1872-9
ISSN 0358-4283